

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI

Koskettaminen kuudensien luokkien vuorovaikutuksessa

Helsingin yliopisto
Kasvatustieteellinen tiedekunta
Luokanopettajan koulutus
Pro gradu -tutkielma
Kasvatustiede
Maaliskuu 2018
Alma Holm

Ohjaaja: Liisa Tainio

Tiedekunta - Fakultet - Faculty Kasvatustieteellinen		Laitos - Institution - Department	
Tekijä - Författare - Author Alma Holm			
Työn nimi - Arbetets titel Koskettaminen kuudensien luokkien vuorovaikutuksessa			
Title Touching in 6th grade interaction			
Oppiaine - Läroämne - Subject Kasvatustiede			
Työn laji/ Ohjaaja - Arbetets art/Handledare - Level/Instructor Pro gradu -tutkielma / Liisa Tainio		Aika - Datum - Month and year Maaliskuu 2018	Sivumäärä - Sidoantal - Number of pages 58 s
Tiivistelmä - Referat - Abstract <p><i>Tavoitteet.</i> Koskettaminen on osa normaalia ihmisten välistä vuorovaikutusta, myös koulussa. Kosketuksella osoitetaan toisille ihmisille esimerkiksi läheisyyttä, yhteenkuuluvuutta tai empatiaa. Kosketuksella on myös paljon merkittäviä positiivisia vaikutuksia lapsen kehitykselle ja ihmisen hyvinvoinnille. Toisaalta kosketukseen liittyy myös paljon normistoa ja negatiivisia tunteita, jotka nousevat esille erityisesti koulussa tapahtuvaan kosketukseen liittyvissä keskusteluissa. Tämän tutkielman tarkoituksena oli selvittää kuvata ja analysoida, minkälaisissa tilanteissa koskettamista tapahtuu kuudensien luokkien vuorovaikutuksessa, minkä luonteista kosketus on ja ketkä ovat kosketuksien toimijat. Tutkielman yksi tarkoitus oli myös tuoda positiivisempaa näkökulmaa keskusteluun, joka liittyy koulussa tapahtuvaan koskettamiseen.</p> <p><i>Menetelmät.</i> Tutkielman aineisto hankittiin havainnoimalla videotallenteista kuutta kuudennen luokan matematiikan ja äidinkielen ja kirjallisuuden oppituntia. Tutkielma oli laadullinen tapaustutkimus. Analyysimenetelmänä sovellettiin kvantifioinnin ja sisällönanalyysin yhdistelmää. Aineistosta havainnoidut kosketukset laskettiin ja taulukoitiin, jonka jälkeen kosketukset luokiteltiin ja kosketustilanteet kuvailtiin yksityiskohtaisesti.</p> <p><i>Tulokset ja johtopäätökset.</i> Oppilaiden välinen kosketuskäyttäytyminen oli luonteeltaan pääosin kaverillista ja kiusoittavaa. Yhtään vakavaksi kiusaamiseksi tai väkivaltaiseksi koskettamiseksi luokiteltavaa koskettamista ei havaittu. Tyttöjen välillä tapahtui koskettamista jonkin verran enemmän kuin poikien välillä, mutta sukupuolten kosketuskäyttäytymisessä ei ollut muuten juurikaan eroa. Opettajien ja oppilaiden välinen kosketusvuorovaikutus oli hyvin vähäistä, ja opettajien kosketus oppilaisiin oli luonteeltaan joko kannustavaa tai ohjaavaa. Oppilaat taas koskivat opettajaa asiallisesti tai kaverillisesti. Tutkielman tulokset eivät ole tapaustutkimuksen luonteen vuoksi yleistettävissä, mutta ne antavat hyvän kuvan kosketuskäyttäytymisestä aineiston viidessä kuudennessa luokassa.</p>			
Avainsanat - Nyckelord koskettaminen, luokkahuonevuorovaikutus, fyysinen vuorovaikutus, alakoulu			
Keywords touching, classroom interaction, physical interaction, primary school			
Säilytyspaikka - Förvaringsställe - Where deposited Helsingin yliopiston kirjasto, Helda / E-thesis (opinnäytteet) ethesis.helsinki.fi			
Muita tietoja - Övriga uppgifter - Additional information			

Tiedekunta - Fakultet - Faculty Educational Sciences		Laitos - Institution - Department	
Tekijä - Författare - Author Alma Holm			
Työn nimi - Arbetets titel Koskettaminen kuudensien luokkien vuorovaikutuksessa			
Title Touching in 6th grade interaction			
Oppiaine - Läroämne - Subject Education			
Työn laji/ Ohjaaja - Arbetets art/Handledare - Level/Instructor Master's Thesis / Liisa Tainio		Aika - Datum - Month and year March 2018	Sivumäärä - Sidoantal - Number of pages 58 pp.
Tiivistelmä - Referat - Abstract <p><i>Aims.</i> Touch is a part normal human interaction, in school too. By touching, people show for example friendship and empathy to one another. Touch has also a lot of significant positive effects on child's development and human well-being. On the other hand, touching is associated with norms and negative feelings that emerge especially when discussing touching in school. The purpose of this master's thesis was to find out, describe and analyse what kind of touching behaviour there is in the 6th grade interaction and who are the touch initiators. Other purpose of this thesis was also to bring more positive perspective to the discussion about touching in school.</p> <p><i>Methods.</i> The data for this master's thesis was collected by observing 6th grade's Finnish and mathematics lessons. There were 6 lessons in total and they were recorded on video. The study was a qualitative case study. The analysis was made by applying a combination of quantification and content analysis. The touches that were observed from the videos were calculated and tabulated. After that the touches were categorized and the touch situations were described in detail.</p> <p><i>Results and conclusions.</i> The physical interaction between pupils was mainly friendly and teasing. There was not any touching behaviour that would refer to bullying or violence. Touching between girls was a little more common than touching between boys, but otherwise there was not much difference in the two genders' touching behaviour. Physical interaction between teacher and pupils was very little. When a teacher touched a pupil, the touch was either encouraging or guiding. Because of the nature of case study, the results cannot be generalized. The results, however, give a good picture of the touching behaviour in the five 6th grade lessons observed.</p>			
Avainsanat - Nyckelord koskettaminen, luokkahuonevuorovaikutus, fyysinen vuorovaikutus, alakoulu			
Keywords touching, classroom interaction, physical interaction, primary school			
Säilytyspaikka - Förvaringsställe - Where deposited City Centre Campus Library, Helda / E-thesis (opinnäytteet) ethesis.helsinki.fi			
Muita tietoja - Övriga uppgifter - Additional information			

Sisällys

1	JOHDANTO.....	1
2	KOSKETUS OSANA VUOROVAIKUTUSTA.....	3
	2.1 Kosketus kommunikaation välineenä.....	3
	2.2 Kosketusvuorovaikutuksen hyötyjä.....	5
	2.3 Kosketukseen liittyviä sääntöjä ja normeja.....	7
3	KOSKETUS JA KOULU.....	9
	3.1 Koulussa tapahtuvaan kosketukseen liittyvää ohjeistusta ja lainsäädäntöä...9	
	3.2 Kosketus opettajan ja oppilaan vuorovaikutuksessa.....	10
	3.3 Kosketus oppilaiden keskinäisessä vuorovaikutuksessa.....	13
4	TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSKSYMUKSET.....	15
5	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	16
	5.1 Tutkimusote.....	16
	5.2 Aineiston hankinta ja koonti.....	17
	5.3 Aineiston analyysi.....	17
6	TUTKIMUSTULOKSET JA NIIDEN TULKINTAA.....	21
	6.1 Luokkien kosketuskäyttäytyminen.....	21
	6.1.1 Luokka A, äidinkielen ja kirjallisuuden tunti.....	21
	6.1.2 Luokka, A matematiikan tunti.....	24
	6.1.3 Luokka B, matematiikan tunti.....	30
	6.1.4 Luokka C, matematiikan tunti.....	36
	6.1.5 Luokka D, äidinkielen ja kirjallisuuden tunti.....	41
	6.1.6 Luokka E, äidinkielen ja kirjallisuuden tunti.....	43
	6.2 Tuloksien yhteenvetoa.....	45
	6.2.1 Kosketustilanteet.....	45
	6.2.2 Kosketuksien luonteet.....	47
	6.2.3 Kosketuksien toimijat.....	50
7	LUOTETTAVUUS.....	52
8	POHDINTAA.....	54
	LÄHTEET.....	56

TAULUKOT

Taulukko 1. Luokan A kosketuskäyttäytyminen äidinkielen ja kirjallisuuden tunnilla.....	22
Taulukko 2. Luokan A kosketuskäyttäytyminen matematiikan tunnilla.....	24
Taulukko 3. Luokan B kosketuskäyttäytyminen matematiikan tunnilla.....	31
Taulukko 4. Luokan C kosketuskäyttäytyminen matematiikan tunnilla.....	37
Taulukko 5. Luokan D kosketuskäyttäytyminen äidinkielen ja kirjallisuuden tunnilla.....	42
Taulukko 6. Luokan E kosketuskäyttäytyminen äidinkielen ja kirjallisuuden tunnilla.....	44

KUVIOT

Kuvio 1. Tuntien eri vaiheiden %-osuudet kaikkien tuntien yhteenlasketusta ajasta.....	46
Kuvio 2. Kosketuksien %-osuudet kaikista kosketuksista oppituntien eri vaiheissa.....	46
Kuvio 3. Tyttöjen välisten kosketuksien luonteiden %-osuudet kaikista tyttöjen välisistä kosketuksista.....	48
Kuvio 4. Poikien välisten kosketuksien luonteiden %-osuudet kaikista poikien välisistä kosketuksista.....	49
Kuvio 5. Kosketuksien toimijoiden %-osuudet kosketuksien kokonaismäärästä.....	51

1 Johdanto

Koskettaminen on ihmisille tärkeä osa kommunikaatiota, ja sillä voidaan osoittaa toiselle läheisyyttä sekä luoda myönteistä ilmapiiriä. Kouluvuorovaikutuksessa tapahtuva kosketus nousee aika ajoin esille mediassa ja aihe aiheuttaa yleensä paljon keskustelua. Keskusteluissa keskiössä on usein erityisesti opettajan ja oppilaan välinen kosketus, ja erityisesti ne tapaukset, joissa on aihetta epäillä epäasiallista käytöstä. Viime aikoina on #metoo-kampanjan myötä paljastunut monia ikäviä tapauksia, ja kouluissa tapahtuneet lapsen seksuaaliset hyväksikäyttö-epäilyt tai oppilaisiin kohdistuneet liian rajut otteet kurinpitotilanteissa aiheuttavat luonnollisesti ihmisissä huolta ja järkytystäkin. Toisaalta yhteiskunnallisessa keskustelussa ollaan oltu huolissaan myös siitä, ovatko opettajien kurinpidolliset oikeudet jo liian rajatut: voiko esimerkiksi häirikköoppilas sabotoida kokonaisen luokan työrauhaa ja turvallisuuden tunnetta, kun opettajalla ei ole valtuuksia esimerkiksi kantaa oppilasta ulos luokasta, tai tämä ei uskalla tehdä sitä jälkiseurauksien pelossa. Toisinaan puhututtaa myös oppilaiden välinen kosketus: mikä on sopivaa kosketuskäyttäytymistä koulussa? Tai miten voisi parhaiten kontrolloida koulussa tapahtuvaa oppilaiden välistä fyysistä nahistelua?

Koulukontekstissa kosketuksesta käydyssä keskustelussa vedotaan usein Suomen perustuslaissakin (1999/731 § 7) olevaan oikeuteen fyysisestä koskemattomuudesta, mutta unohdetaan se, miten paljon kosketuksesta on myös hyötyjä. Kouluikäisten lasten kaverisuhteissa koskettamisella osoitetaan usein läheisyyttä. Alakouluissa kosketus liittyy vahvasti myös peleihin ja leikkeihin, eli tavallisiin kouluvuorovaikutuksen osa-alueisiin. Opettaja voi kosketuksellaan, kuten taputuksella oppilaan olkapäälle, osoittaa kannustusta. Toisaalta oppilas saattaa haluta koulussa hakea turvaa opettajan syylistä. Opetusalan eettinen neuvottelukunta otti kantaa 2.9.2015 koulussa tapahtuvaan fyysiseen vuorovaikutukseen liittyvään hankalaan keskusteluun. Kannanotossa ilmaistaan tiivistettynä, että koskettaminen on osa normaalia kouluvuorovaikutusta, mutta koulun ja opettajien tehtävänä on pitää huolta, ettei kukaan oppilas tule kosketetuksi tahtomattaan.

On tärkeää, että kosketuksen ympärille tuodaan vahvemmin myös sen positiivisia puolia. Kosketuksen rooli nimittäin läheisyyden rakentajana ja ahdistuksen lievittäjänä on kiistaton. Haluan itse tulevana luokanopettajana olla kosketuksen suhteen tiedostava kasvattaja: haluan esimerkiksi välittää kosketuksen hyviä puolia oppilaille samalla tiedostaen kosketukseen liittyvät riskit. Tämä pro gradu –tutkielma keskittyy erityisesti kuudesluokkalaisten oppilaiden kosketusvuorovaikutuksen tulkitsemiseen, mutta tutkielmassa sivutaan myös oppilaiden ja opettajan välistä koskettamista. Tämän tutkielman yhtenä tarkoituksena on antaa uudenlaista näkökulmaa koulun kosketusvuorovaikutukseen liittyvään keskusteluun ja keskittyä erityisesti tuomaan keskusteluun enemmän kosketuksen positiivisia puolia.

2 Kosketus osana vuorovaikutusta

Tässä luvussa käsitellään kosketusta ilmiönä. Erityisesti keskitytään kosketukseen vuorovaikutuksessa sekä kosketuksen hyötyihin. Lisäksi sivutaan kosketukseen liittyvää säännöstöä sekä kosketuskäyttäytymisen kulttuurillisia ja sukupuolten välisiä eroja.

2.1 Kosketus kommunikaation välineenä

Kosketus liittyy tuntoaistiin, joka on ihmisen aisteista sosiaalisin; kosketuksen tunteakseen täytyy yleensä olla vuorovaikutuksessa toisen ihmisen kanssa. Kosketus onkin todella tärkeä kommunikointiväline, vaikka se harvoin sellaiseksi tunnustetaan. Kosketuksella, kuten esimerkiksi puheellakin, ihmiset voivat osoittaa tunteitaan. (Field, 2014, 19.) Kosketuksella on myös tärkeä rooli niin ihmisten kuin muidenkin nisäkkäiden sosiaalisten taitojen kehityksessä, ja erityisesti lapsen ja vanhemman välisen kiintymyssuhteen luomisessa (Ruben & Stewart, 2006, 57–58). Kosketus on lapselle ensimmäinen tapa aistia kiintymystä vanhemmaltaan. Kosketus kuitenkin säilyttää paikkansa kiintymyksen tai hellyyden ilmaisijana läpi elämän; ihmisillä on tapana osoittaa kiintymystä läheisilleen esimerkiksi koskettamalla tai halaamalla heitä tai pitämällä heitä kiinni kädestä. (Knapp & Hall, 2002, 174.) Kosketuksen merkitys on kuitenkin suurimmillaan juuri lapsen ensimmäisinä vuosina (Ruben & Stewart, 2006, 57–58). Kiintymyksen lisäksi kosketuksella voi osoittaa toiselle myös muita positiivisia asioita, kuten yhteenkuuluvuutta, läheisyyttä tai kiinnostusta (Knapp & Hall, 2002, 285.)

Koskettaminen on osa tapakulttuuria; hyvin monessa kulttuurissa koskettaminen liittyy vahvasti esittäytymiseen, tervehtimiseen tai hyvästeihin (Kinnunen, 2013, 20–27). Myös Rubenin ja Stewartin (2006, 174) mukaan aikuisten keskuudessa kosketusta esiintyy eniten silloin kun tervehditään toista tai sanotaan hyvästit. Lisäksi Ruben ja Stewart ovat tutkineet kosketusta esiintyvän ihmisten välillä silloin, kun ollaan aggressiivisia tai kun osoitetaan hellyyttä jollekin. Hellyyttä voi osoittaa kosketuksella kaverillekin, mutta erityisesti seksuaalisessa kontekstissa kosketuksen merkitys on suuri. Kosketuksen merkitys hellyyden osoittajana kasvaa

merkittävästi teini- sekä varhaisaikuisuuden iässä. Nuoremmat lapset koskettavat ja kokevat hellyyttä viestiviä kosketuksia erityisesti perheenjäsenien tai läheisten ystävien keskuudessa. Toisaalta kosketuksella pystyy osoittamaan myös vihaa tai muita negatiivisia tunteita. Tällaista kosketusta ovat esimerkiksi lyönnit tai työntämiset. Kouluikäisillä lapsilla kosketusta tapahtuu paljon myös leikeissä ja peleissä. Lisäksi erityisesti poikien keskuudessa kosketusta esiintyy tappelu- leikeissä ja -tilanteissa. (Ruben & Stewart, 2006, 174.)

Heslin (1974) on Heslinin ja Pattersonin (1982, 37) mukaan luokitellut kosketuksia viiteen kategoriaan niiden tarkoituksen ja lajin pohjalta seuraaviksi: 1) ammatillinen/tarkoituksenmukainen, 2) sosiaalinen/kohtelias, 3) ystävällinen/lämmin, 4) rakastava/intiimi ja 5) seksuaalisesti kiihottava kosketus. Ammatillisella ja tarkoituksenmukaisella kosketuksella Heslin tarkoittaa kosketusta silloin kun koskettaja suhtautuu kosketettavaan objektina (kuten hammaslääkäri potilaaseensa tai parturi asiakkaaseensa). Sosiaalisella ja kohteliaalla kosketuksella tarkoitetaan sitä kosketusta, joka tehdään sosiaaliset tavat huomioiden. Tällaista kosketusta on esimerkiksi käden puristaminen tervehdykseksi. (Vrt. Kinnunen, 2013, 20–27.) Ystävällisellä ja lämpimällä kosketuksella, kuten käden asettamisella toisen hartioiden ympärille, osoitetaan kiintymystä mutta ei välttämättä romanttista rakkautta. Rakastava ja intiimi kosketus taas on sellaista kosketusta, jota tapahtuu ystävyysrudetta syvemmissä suhteissa olevien henkilöiden välillä. Tällaista kosketusta on esimerkiksi suutelu tai kädestä kiinni pitäminen. Seksuaalisesti kiihottavalla kosketuksella Hesley tarkoittaa nimenomaan toisen kiihottamistarkoituksessa tehtyä kosketusta. Hesleyn (1974) luokittelu viittaa siihen, että mitä läheisempi suhde kosketuksen toimijoilla on, sitä intiimimmin he koskettavat toisiinsa.

Kosketus ei kuitenkaan aina tunnu mukavalta. Yleensä varsinkin tuntemattoman ihmisen kosketus saattaa tuntua epämiellyttävältä. Se, ettei halua itseään koskettavan, voi johtua myös aikaisemmista kosketukseen liittyvistä hämmentävistä kokemuksista. Tällaisia ovat esimerkiksi lapsena koettu ruumiillinen kuritus, koetun kosketuksen vähyys kotona tai jopa kosketuksen kieltäminen. (Knapp, 2002, 276.) Kosketuksen merkitys itse asiassa riippuu pitkälti kosketuksen kokijasta it-

sestään. Kosketus kommunikaation välineenä on ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa hyvin voimakas, mutta kosketusta harjoittaessa tulee olla herkkä tilanteelle. Siinä missä halaus on toiselle lämmin hellyydenosoitus, se voi olla toiselle ahdistavaa tunkeilua. (Enäkoski & Routasalo, 1998, 81.)

2.2 Kosketusvuorovaikutuksen hyötyjä

Lapsi tarvitsee kosketusta selviytyäkseen ja kasvaakseen (Field, 2014, 3–5, 45–47; Ruben & Stewart, 2006, 57–58; Knapp & Hall, 2002, 274). Tuntoaisti kehittyy jo sikiölle, joka pystyy tuntemaan äitinsä sydämenlyönnit lapsiveden aaltoiluna (Knapp & Hall, 274). Kosketuksella on paljon positiivisia vaikutuksia ihmisen hyvinvoinnille jo ihan elämän alkutaipaleelta lähtien (esim. Field, 2014). Vauvat ja pienet lapset, ollessaan vielä puhetaidottomia, oppivat ja kokevat kosketuksen välityksellä elintärkeitä läheisyyden tunteita. Pienille vauvoille kosketus onkin ensimmäinen tapa kommunikoida. (Enäkoski & Routasalo, 1998, 53–61.) Keskosien hoitoa tutkittaessa on huomattu, kuinka tärkeää on, että keskosvauvat saavat säännöllisesti vanhempiansa ihokontaktia, vaikka ovatkin hoidettavina keskoskaapeissa. Vanhemman ihokontakti parantaa huomattavasti keskosien henkistä ja fyysistä kehitystä. Lisäksi alipainoisten vauvojen hieronnan on todettu olevan hyvä hoitomuoto heidän kehityksensä tukemisessa. Myös hieroja, äiti tai isä, hyötyy vauvan koskettamisesta. Hieronnan on huomattu alentavan vanhemman mahdollista masentuneisuutta ja lisäävän herkkyyttä sekä vastaanottokykyä. (Field, 2014, 147–155.)

Kosketus siis on monella saralla hyvin tärkeää lapsen kehitykselle jo ihan syntymästä lähtien. On huomattu, että kosketuksen puute lapsuudessa näyttäytyy vanhemmalla iällä kognitiivisten taitojen kehittymättömyytenä. Kosketuksen puute lapsuudessa saattaa näyttäytyä myös aggressiivisena käyttäytymisenä myöhemmin elämässä. Tutkimukset ovat esimerkiksi osoittaneet, että masennusta sairastavat äidit eivät koske lapsiaan tarpeeksi, minkä seurauksena masentuneiden äitien lapset koskettavat paljon itse itseään kompensoidakseen äidin kosketuksen puutteen. Tällaiset lapset myöhemmin myös käyttävät aggressiivisempia koskettamisen muotoja, kuten tarttumista tai vetämistä, stressaavissa tilanteissa. (Field, 2014, 69–71.)

Vaikka toisen ihmisen, yleensä äidin tai isän, tarjoama kosketus on lapselle hyvin tärkeää, on lasten itse harjoittama kosketus myös tärkeä osa erilaisten taitojen kehittämisessä. Pienet lapset tutkivat maailmaa laittamalla kaiken suuhunsa tai koskettamalla uusia asioita ja käyttäen siten tuntoaistiaan hyödyksi. Näin he luovat itse havaintoja ympärillä olevasta maailmasta. (Field, 2014, 5–7; Knapp & Hall, 2002, 274.) Lapset oppivat myös suojelemaan itseään aistitun kivun avulla; kerran palanut sormi muistuttaa seuraavalla kerralla, ettei kuumaan esineeseen kannata koskea (Field, 2014, 5–7; Ruben & Stewart, 2006, 57–58). Siis myös esineiden kanssa tapahtuva kosketus luo perustaa lapsen kehitykselle, siinä missä ihmistenkin kanssa tapahtuva kosketus.

Kosketuksella on paljon muitakin hyötyjä. Sen parantavasta voimasta ollaan oltu kiinnostuneita jo kauan niin lääketieteessä, psykologiassa kuin uskonnoissakin. (Heslin & Patterson, 1982, 62–63.) Kosketusta käytetäänkin tarkoituksenmukaisesti erinäisten asioiden hoitoon. Fieldin (2014, 14) mukaan kosketus vaikuttaa keskushermostoon saaden ihmisen rentoutumaan. Kosketuksella voi siten lievittää kipua, stressiä, masennusta tai ahdistusta. Kyseisiä asioita voidaan hoitaa esimerkiksi hierontaterapian muodossa. (Emt.; Ardiel & Rankin, 2010; Knapp & Hall, 2002, 285; Kinnunen, 2013, 194–212.) Myös hengellisissä tai uskonnollisissa rituaaleissa kosketus on usein läsnä, ja Raamatussakin lukee useassa kohdassa Jeesuksen ja tämän opetuslapsien parantavasta kosketuksesta. Ihmiset kokevat kosketuksen voimakkaan merkityksellisenä erityisesti lohtua kaivatesaan. (Kinnunen, 2013, 198–202.)

Kosketusta voi hyödyntää myös toisen ihmisen manipuloimiseen. Tutkimuksissa on havaittu, että toinen ihminen on helpompi saada tekemään kuten itse haluaa, jos tätä koskettaa samaan aikaan kun esittää tälle pyynnön. Ilmiötä on tutkittu esimerkiksi pyytämällä ihmisiltä allekirjoituksia vetoomuksiin tai pyytämällä heiltä rahaa. Henkilöt, joita kosketettiin, olivat tutkimuksien mukaan halukkaampia tekemään, kuten oli pyydetty, kuin he, joita ei kosketettu. (Nannberg & Hansen, 1994, Knappin & Hallin, 2002, 286, mukaan.) Riippuen tilanteesta ja osapuolten tarkoituksesta, tällainen manipulointi kosketuksella ei ole pelkästään positiivinen puoli kosketusvuorovaikutuksessa. Se kuitenkin osoittaa, että kosketuksen

voima on suuri. Tässä luvussa esiteltujen hyötyjen lisäksi kosketuksen hyötyjä ovat tietysti myös alaluvussa 2.1 esitellyt tavat osoittaa toisille ihmisille läheisyyttä ja muita positiivisia tunteita.

2.3 Kosketukseen liittyviä sääntöjä ja normeja

Suomen perustuslaissa (1999/731 § 7) todetaan, että jokaisella on oikeus koskemattomuuteen ja että koskemattomuuteen ei saa puuttua ilman painavia perusteita. Oikeus koskemattomuuteen Suomen perustuslaissa (1999/731) on yksi perusoikeuksista, joka koskettaa ihan jokaista; miehiä ja naisia, lapsia ja aikuisia. Toisin sanoen lain mukaan ihmisellä on oikeus kieltäytyä toisen kosketuksesta, jos kokee itse sen epämiellyttävänä, kiusallisena tai satuttavana.

Eri kulttuureissa kosketukselle on omat sääntönsä ja norminsa. Kosketus kommunikaation osana on universaalia, mutta eri kulttuureissa kosketus voidaan tulkita eri tavoin. Knapp ja Hall (2002, 292–293) muistuttavat, että oltaessa vuorovaikutuksessa eri taustoista tulevien ihmisten kanssa, tulee olla tarkkana, ettei tee ihmisten kosketuskäyttäytymisestä vääriä tulkintoja. Se, mikä on itselle normaalia, voi olla toisen kulttuurin edustajalle loukkaavaa.

Monet tutkimukset ovat osoittaneet, että esimerkiksi Välimeren maissa, Lähi-Idässä ja Latalaisessa Amerikassa ihmiset koskettavat toisiaan paljon. Pohjois-Eurooppa ja Pohjois-Amerikka taas edustavat alueita, joissa kosketus ei kuulu vahvasti ihmisten väliseen vuorovaikutukseen. (Ks. esim. Hall, 1969; Heslin & Patterson, 1982, 116–118; Field, 2014, 21–25; Dibiase & Gunnoe, 2004.) Field (2014, 21–25) on esimerkiksi tutkinut ranskalais- ja amerikkalaislapsien aggressiivisuuden yhteyttä siihen, kuinka paljon heidän vanhempansa ovat heitä koskettaneet. Tutkimuksessa huomattiin, että ranskalaiset vanhemmat halasivat ja ottivat lapsiaan syliin enemmän kuin amerikkalaiset, ja ranskalaislapset myös käyttäytyivät sävyisämmin vanhempiaan tai ikätovereitaan kohtaan.

Kulttuurien välisten kosketuskäyttäytymisen erojen lisäksi paljon on tutkittu myös sitä, miten sukupuolten kosketuskäyttäytyminen eroaa toisistaan. Miesten ja

naisten kosketuskäyttäytymisellä on huomattu olevan jonkin verran eroja. Tutkimuksien mukaan naiset ovat miehiä aktiivisemmin kosketusvuorovaikutuksessa muiden kanssa ja myös suhtautuvat koskettamiseen miehiä myönteisemmin. (Field, 2014, 25–30.) Enäkoski ja Routasalo (1998, 77–84) huomasivat peruskouluikäisiä lapsia haastatellessaan, että jo lapsina tytöt suhtautuvat myönteisemmin koskettamiseen ja tyttöjen keskinäistä kosketusta myös tuntui tapahtuvan enemmän kuin poikien välillä.

Toisaalta miesten ja naisten kosketuskäyttäytymistä tutkittaessa on myös huomattu miesten koskettavan herkemmin naista kuin naisen miestä. Tämän on katsottu liittyvän miesten korkeampaan asemaan yhteiskunnassa. Naisten aloitteellisuuden koskettamisessa on huomattu kasvavan, mitä korkeammaksi tämän asema on tullut. Se, että miehet tekevät kosketusaloitteen naisia useammin, on todettu monissa tutkimuksissa; esimerkiksi tutkittaessa sairaaloissa potilaiden ja hoitohenkilökunnan välistä koskettamista tai ihmisryhmien välistä kosketuskäyttäytymistä julkisilla paikoilla. On kuitenkin myös huomattu, että kun on kyse intiimistä, toisilleen läheisten ihmisten välisestä kosketuksesta, miesten ja naisten välillä ei aloitteen tekemisen suhteen ole eroa. (Field, 2014, 25–30.)

3 Kosketus ja koulu

Tässä luvussa käsitellään kosketusta koulukontekstissa. Koulussa tapahtuvaa kosketusta tarkastellaan koulun sääntöjen ja normien näkökulmasta, opettajien ja oppilaiden vuorovaikutuksessa sekä oppilaiden keskinäisessä vuorovaikutuksessa.

3.1 Koulussa tapahtuvaan kosketukseen liittyvää ohjeistusta ja lainsäädäntöä

Suomen perustuslaissa (1999/731 § 7) oleva oikeus koskemattomuuteen luonnollisesti pätee myös kouluympäristöön, niin oppilaan kuin opettajankin osalta. Perusopetuslaissa (1998/628 § 29) myös todetaan, että jokaisella on ”oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön”. Tästä syystä opettajalla on oman harkinnan mukaan oikeus käyttää fyysisiä voimakeinoja oppilaan poistamiseksi luokasta, jos oppilas ei noudata koulun sääntöjä tai on vaaraksi muille, eikä suostu ilman vastarintaa itse poistumaan (Perusopetuslaki 1998/628 § 36 b). Lisäksi Lastensuojelulaki (2007/417 § 4) velvoittaa, että lapsen etua arvioitaessa tulee turvata tämän oikeus koskemattomuuteen. Toisin sanoen aikuisen, joka on vastuussa lapsesta, tulee aina taata, että lapsen turvallinen kasvuympäristö toteutuu ja lapsen koskemattomuutta ei loukata.

Opetusalan eettinen neuvottelukunta otti kantaa 2.9.2015 koulussa tapahtuvaan fyysiseen vuorovaikutukseen. Kannanotossa sanotaan, että koska kouluissa ihmiset ovat vuorovaikutuksessa keskenään, kuuluu myös siellä tietynlainen koskettaminen väistämättä normaaliin ihmisten väliseen vuorovaikutukseen. Tällaista luontevaa koskettamista ovat esimerkiksi välittämistä osoittavat halaukset, asialliset kättelyt tai kannustamista viestivät taputukset oppilaiden olkapäille. Normaalilla kosketuskäyttäytymistä ovat myös oppilaiden välillä tapahtuva fyysinen nahistelu, silloin kun se tapahtuu hyvässä hengessä ilman, että kukaan kokee tulleet kiusatuksi. Toisaalta koskettaminen kuuluu kouluun myös silloin, kun opettaja joutuu fyysisesti poistamaan häiritsevän oppilaan luokasta tai joutuu

erottamaan toisiinsa käsiksi käyneet oppilaat irti toisistaan. Tällaiseen kosketukseen velvoittaa ja oikeuttaa myös Perusopetuslaki.

Opetusalan eettisen neuvottelukunnan kannanotossa (2015) painotetaan kuitenkin sitä, että vaikka koskettaminen kuuluu normaaliin kouluympäristöön, opettajan täytyy osata oppilaita koskettaessa käyttää omaa harkintakykyään. Suomen perustuslaissakin oleva oikeus fyysisestä koskemattomuudesta pätee myös koulussa, ja opettajan tulee oppilaantuntemusta hyödyntäen ja harkintaansa käyttäen tunnustella, kokeeko oppilas opettajan kosketuksen epämiellyttävänä vai ei. Lisäksi opettajan tulee kunnioittaa eri kulttuurien suhtautumista koskettamiseen; siinä missä kätteleminen on normaalia jollekin oppilaalle, jostain toisesta kulttuurista tulevalle oppilaalle tai tämän vanhemmalle se saattaa olla kiusallista.

3.2 Kosketus opettajan ja oppilaan välisessä vuorovaikutuksessa

Monet opettajat koskettavat oppilaita tarkoituksella ja käyttävät näin kosketusta pedagogisena keinona. Kosketusta pedagogisena keinona on tutkittu erilaisissa tutkimuksissa. On esimerkiksi huomattu, että kosketuksella on mahdollista rohkaista oppilasta osallistumaan opetukseen. Guéguenin (2004) Alankomaissa toteutetussa tutkimuksessa tutkittiin kosketuksen merkitystä yhteiseen toimintaan osallistumiseen rohkaisemisessa. Tutkimuksessa opettaja koski joitain yliopistop opiskelijoita käsivarteen sanallisen kannustamisen yhteydessä ja joitain jätti koskematta. Tämän jälkeen opettaja kysyi opiskelijoiden halukkuutta tulla kirjoittamaan kurssitehtävän ratkaisu taululle. Tutkimuksessa huomattiin, että opettajan on mahdollista saada oppilaansa käyttäytymään halutulla tavalla kosketuksen avulla; tässä tapauksessa menemään liitutaulelle tekemään tehtävää. Guéguen kuitenkin muistuttaa, että kyseisessä tutkimuksessa ei otettu kosketuksen lisäksi huomioon muita non-verbaalisia kommunikointikeinoja, kuten ilmeitä, joten tutkimus ei anna tietoa siitä, onko kosketus rohkaisukeinona ylivoimainen. Pohdittavaksi tutkimuksessa myös jäi, onko koskettamisen vaikutus yhtä positiivinen, jos koskettajana olevan opettajan ja kosketettavan opiskelijan henkilökemiat eivät ole hyvät.

Luvussa 2 esiteltiin kosketuksen hyötyjä kommunikaatiossa sekä lapsen kehityksessä. Koulu on paikka jossa näitä asioita pyritään tukemaan. Öhman ja Quennerstedt (2017) kyseenalaistavat tutkimuksessaan oppilaan oikeuden koskemattomuuteen. He ovat tutkimuksessaan kiinnostuneita oppilaan oikeudesta fyysiseen kontaktiin liikunnantunneilla muiden oppilaiden ja opettajan välillä. Tutkimus tehtiin Ruotsissa. Öhmanin ja Quennerstedtin mukaan oppilaiden koskettamista koulussa on pyritty välttämään sillä perusteella, että koskemattomuus tukee lapsen oikeuksia ja turvallisuutta. Kuitenkin esimerkiksi liikunnanopetuksessa kosketus on usein välttämätöntä, ja lisäksi se tukee oppilaan oppimista. Kun opettaja korjaa kosketuksellaan oppilaan liikettä tai asentoa, hän auttaa oppilasta suoriutumaan paremmin liikuntatunneilla ja välttämään vääristä kehon asennoista johtuvia tapaturmia. Toisaalta opettajien haastatteluissa tuli myös ilmi, että opettajat harjoittivat lisäksi arkipäiväistä koskettamista, kuten käden laskemista oppilaan olkapäälle, luodakseen myönteistä sekä välittävää ilmapiiriä oppitunneille. Tämän lisäksi opettajat kertoivat osoittavansa kosketuksella oppilaalle, että he ovat läsnä tilanteessa ja todella kuuntelevat oppilasta. Tutkimuksessa siis korostetaan, että kosketuksella on tärkeä merkitys pedagogisesti liikunnallisten taitojen kehityksessä, mutta myös empatia- ja sosiaalisten taitojen oppimisessa sekä myönteisen ilmapiirin luomisessa koulussa. Öhman ja Quennerstedt ovat huolissaan, voiko oppilas oppia kuvattuja taitoja koulussa, jossa koskettamiseen suhtaudutaan kielteisesti tai se on jopa kokonaan kiellettyä.

Owenin ja Gillentinen (2011) tutkimuksessa tutkittiin opettajien ajatuksia oppilaiden koskettamiseen liittyen sekä sitä, mitkä asiat vaikuttavat opettajien päätökseen koskea oppilasta. Tutkimuksessa huomattiin, että monet opettajat pelkäävät koskea oppilaisiin. Yleisimpiä syitä pelolle on se, että he eivät halua oppilaiden tuntevan oloaan kosketuksen johdosta epämukavaksi tai että he pelkäävät itse joutuvansa vaikeuksiin koskiessaan oppilaita. Tällaista on havaittu myös Suomen opettajien keskuudessa, ja jotkut opettajat ajattelevatkin että oppilaita saisi koskettaa vain silloin, jos aloite tulee heiltä itseltään. Tämä on kuitenkin ristiriitaista, sillä esimerkiksi murrosikäiset harvoin itse tekevät kosketukseen aloitetta, vaikka hyötyvät yhtä lailla kosketuksen positiivisista vaikutuksista. Lisäksi on huomattu että erityisesti miesopettajat tuntevat karttavan oppilaisiin koskemista väärinymmärryksien pelossa. (Kinnunen, 2013, 213–219.)

Myös Owen ja Gillentine (2011) korostavat tutkimuksessaan sitä, että kosketuksella on valtavia hyötyjä lapsen kasvuun, ja opettajien pitäisi harjoittaa enemmän kannustusta ja ystävällisyyttä osoittavaa kosketusta koulussa. Tutkijoiden mielestä opettajat rohkeammin käyttäisivät kosketusta osana pedagogisia keinojaan, jos he tietäisivät kosketuksen tieteellisesti todistetuista hyödyistä enemmän. Andrzejewskin ja Davisin (2007) Yhdysvalloissa tehdyn tutkimuksen keskiössä taas ovat opettajien ajatukset siitä, missä tilanteissa ja miksi kosketetaan. Tutkimukseen osallistuneet opettajat olivat kaikki naispuolisia ja he kaikki kertoivat kosketuksen olevan luonnollinen osa heidän opettajana toimimistaan. Opettajat kertoivat tiedostavansa koskettamiseen liittyvät riskit, kuten sen, että kosketus toisinaan väärinymmärretään loukkaavaksi, mutta pitivät silti kosketusta tärkeänä elementtinä luokkahuoneen vuorovaikutuksessa. Tärkein syy oppilaiden koskettamiseen opettajien mukaan oli se, että he halusivat välittää oppilaille olevansa heistä välittäviä, lämpimiä persoonia.

Vaikka opettajat ovat syystäkin varovaisia koskettamisen suhteen, niin Salovaaran ja Honkosen (2011) mukaan opettaja voi omalla kosketuskäyttäytymisellään välittää oppilaille turvallisuuden ja välittämisen tunteita. Samoilla argumenteilla opettajat perustelivat oppilaisiin koskemista myös Andrzejewskin ja Davisin (2007) tutkimuksessa. Jotta turvallisen ja luottamuksellisen vuorovaikutussuhteen on mahdollista muodostua, opettaja ei kuitenkaan saa loukata oppilaan koskemattomuutta. Hännikäinen (2006) luonnehti kättä ja olkapäätä sellaisiksi alueiksi, johon oppilasta voi koskettaa ilman, että tarvitsee pelätä kosketusta tulkitavan seksuaaliseksi tai loukkaavaksi.

Varsinkin pienet oppilaat kaipaavat harmin hetkellä opettajalta fyysistä lohdutusta, mutta teini-ikää lähestyvillekin oppilaille kosketus on tärkeää. Murrosikäiset lapset eivät samalla tavalla päästä toista ihmistä fyysisesti lähelle kuin pienemmät lapset, mutta heille voi yhtä kaikki osoittaa välittämistä esimerkiksi olkapäähän koskettamalla. (Salovaara & Honkonen, 2011.) Se, että opettaja koskettaa oppilaitaan, näyttää olevan hyödyllistä ja tärkeää. Kosketuksella opettaja osoittaa lämpöä ja viestii oppilailleen inhimillisellä tavalla olevansa läsnä. Kosketuksen on

huomattu jopa olevan hyvä keino poistaa oppilaan stressiä ja rauhoittaa oppilasta, jolla on vaikeuksia muuten keskittyä koulutyöhön. Huolimatta siitä, että opettajan ja oppilaan väliseen kosketukseen liittyy paljon hyvää, niin se on jatkuvasti ristiriitaisuudessaan tulenarka aihe koulukeskustelussa. (Kinnunen, 2013, 213–219.)

3.3 Kosketus oppilaiden keskinäisessä vuorovaikutuksessa

Koskettaminen on tärkeässä roolissa lasten keskinäisen läheisyyden tunteen kehittymisessä. Ryhmä lapsia jo pienenkin tuntemisen jälkeen alkaa ottaa toisiinsa myös fyysistä kontaktia. He esimerkiksi istuvat toistensa sylissä tai silittävät kaveriensa hiuksia. Tällaisilla fyysisillä huomionosoituksilla lapset osoittavat toisilleen ystävyyttä ja vahvistavat yhteenkuuluvuuden tunnetta. (Hännikäinen, 2006.) Lisäksi erityisesti murrosikäisiä lapsia alkaa yhä enemmän kiinnostamaan fyysinen läheisyys ja seurustelu omien ikätovereiden kanssa (Lehtinen & Lehtinen, 2007, 27–28, 60–62).

Enäkoski ja Routasalo (1998, 77–79) haastattelivat peruskouluikäisiä oppilaita koskettamisesta. Oppilaista suurimman osan ajatuksia yhdisti se, että kosketus yleensä annetaan tai vastaanotetaan joltakin läheiseltä henkilöltä tai henkilöltä josta itse pitää. Oppilaiden mielestä kosketuksella pystyy erityisesti viestimään lohdutusta, kun toinen on surullinen, tai hellyyttä, läheisyyttä sekä ystävyyttä. Toisaalta myös tervehtiminen, anteeksipyyttäminen tai toisen onnitteleminen olivat oppilaiden mielestä luontevia tilanteita koskettaa jotakuta. Monen oppilaan vastauksissa tuli esille, että ihmistä, josta ei pidä, ei kuulu koskettaa, eikä tällaiselta ihmiseltä myöskään ole kiva saada kosketusta. Oppilaiden mielestä toista ei myöskään saa koskettaa, jos tämä ei halua, eikä ketään saa lyödä. Joidenkin mielestä kuitenkin lyöminen oli silloin tällöin sallittua, jos toinen henkilö ärsytti tai jos halusi puolustaa itseään.

Enäkoski ja Routasalo (1998, 80–84) haastattelivat peruskouluikäisiä myös kosketuksen kokemuksesta. Oppilaat kuvailivat hyvän kosketuksen olevan esimerkiksi pehmeä, hellä tai lämmin. Tällaisia kosketuksia olivat oppilaiden mielestä esimerkiksi halaus, olalle taputus tai ystävän kanssa käsikynkässä käveleminen.

Pahaa kosketusta taas oli pääosin kaikki väkivaltainen kosketus, kuten lyöminen tai potkiminen sekä sellainen kosketus, jonka tarkoituksena on tuottaa toiselle pahaa mieltä. Pahana kosketuksena kuvailtiin myös kosketusta, joka on omistavaa ja tunkeilevaa. Oppilaiden ajatukset hyvästä ja pahasta kosketuksesta eivät olleet kaikki yhteneviä, esimerkiksi halaus saattoi olla toisen mielestä mukava kosketus ja toisen mielestä paha. Oppilaiden vastauksissa näkyikin, että kosketuksen kokemus riippuu kosketuksen toimijoista sekä tilanteesta. Oppilaiden vastauksissa havaittiin myös sukupuolten välisiä eroja liittyen kosketuksen kokemukseen: tyttöjen oli helpompi kuvailla esimerkiksi kosketukseen liittyviä positiivisia tunteita, kun taas poikien vastaukset osoittivat hämmennystä ja joihinkin kysymyksiin he olivat jättäneet kokonaan vastaamatta. Pääosin lasten keskuudessa kosketus on siis luontevana osana vuorovaikutusta ja heidän mielestään kosketus on pääosin positiivinen, miellyttäviä tunteita herättävä asia.

4 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Tämän tutkielman tarkoituksena on selvittää, kuvata ja analysoida, minkälaisissa tilanteissa kuudensien luokkien vuorovaikutuksessa tapahtuu koskettamista. Tutkimuksen kohteena on sekä oppilaiden välinen kosketus että opettajan ja oppilaan välinen kosketus. Lisäksi tämän tutkielman tarkoituksena on selvittää, minkä luonteista koskettamista esiintyy kuudensien luokkien vuorovaikutuksessa sekä ketkä ovat toimijoita kosketuksissa.

Tutkimuskysymykset ovat:

1. Missä tilanteissa koskettamista esiintyy kuudensien luokkien vuorovaikutuksessa?
2. Minkälaista kuudensien luokkien vuorovaikutuksessa esiintyvä kosketus on?
3. Ketkä ovat toimijoita kuudensien luokkien vuorovaikutuksessa esiintyvissä kosketuksissa?

5 Tutkimuksen toteutus

Tässä luvussa kerrotaan tutkimuksen eri vaiheista: tutkimusmenetelmän valinnasta, aineiston hankinnasta ja koonnista sekä aineiston analysoinnista.

5.1 Tutkimusote

Tämä tutkielma on laadullinen tapaustutkimus. Laadullisessa tutkimuksessa keskeistä on oikean elämän kuvaaminen tulkintojen kautta (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara, 2010, 160–161). Oikean elämän kuvaaminen tässä tutkimuksessa viittaa oikeassa koulumaailmassa tapahtuvaan vuorovaikutukseen. Laadullisessa tutkimuksessa tulisi myös aina pyrkiä tutkittavan asian mahdollisimman kokonaisvaltaiseen tarkasteluun (Hirsjärvi ym., 2010). Olen valinnut tutkimuskysymykseni siten, että ne ohjaavat tutkimustani mahdollisimman kokonaisvaltaiseen suuntaan. Oikeastaan tutkimuskysymykset jo ohjaavat tulkintojen tekemistä kolmen eri näkökulman suuntaan.

Tapaustutkimuksessa perinteisesti valitaan yksittäinen tilanne tai joukko tapauksia, joita tutkitaan (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka, 2009). Tässä tutkimuksessa on valittu joukko tapauksia eli kuusi kuudennen luokan matematiikan tai äidinkielen ja kirjallisuuden oppituntia. Oppitunneilta kuvattujen videoiden pohjalta pyritään löytämään vastauksia koskettamiseen liittyviin tutkimuskysymyksiin. Tapaustutkimuksessa ei niinkään pyritä löytämään yleistyksiä ilmiöistä tai yhteyksiä ilmiöiden välillä. Tarkoituksena on pikemminkin kuvata tarkastelun alla olevien tapauksien piirteitä mahdollisimman yksityiskohtaisesti ja totuudenmukaisesti. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka, 2009.)

Vaikka kyseessä on laadullinen tutkimus, tässä tutkielmassa tutkimustuloksia on esitetty myös määrällisesti: oppitunneilta havainnoidut kosketukset on laskettu ja kirjattu taulukoihin. Koskettamista koulukontekstissa ei ole paljon tutkittu, ja siksi on kiinnostavaa selvittää myös, kuinka paljon koskettamista tapahtuu. On hyvä muistaa, että laadullinen ja määrällinen tutkimusote eivät ole toistensa kilpa-

kumppaneita. Niiden menetelmiä voi ja kannattaakin käyttää tutkimuksessa rinnakkain, jos se on oman tutkimusongelman kannalta tarkoituksenmukaista. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka, 2009.)

5.2 Aineiston hankinta ja koonti

Aineistona käytetyt videotallenteet on kuvattu eräissä helsinkiläisissä alakouluissa vuonna 2012 toista tutkimusprojektia varten. Sain videot käyttööni ohjaajaltani tutkielmaani varten. Valmis aineisto sopi tähän tutkielmaan hyvin, sillä tarkoituksena oli tutkia kuudensien luokkien vuorovaikutusta oppituntien aikana ja siihen soveltuu mainiosti valmiiksi kuvatut videot.

Kokosin aineistoni havainnoinnin menetelmällä. Havainnointi antaa mahdollisuuden tutkia ihmisten todenmukaista käyttäytymistä ja sopii siksi hyvin vuorovaikutuksen tutkimiseen. Toisaalta havainnoinnissa on todettu olevan vaarana se, että havainnoinnin kohteena olevat henkilöt eivät käyttäydy itselleen normaalilla tavalla silloin kun tietävät olevansa tarkkailun alla. (Hirsjärvi ym., 2010, 212–214.) Minä tai muut tukijat emme olleet videotallenteiden kuvaamisen aikana luokissa paikalla, joten oppilaita ja opettajia oli muistuttamassa tutkimuksesta ainoastaan videokamerat. Tutkittavat eivät myöskään kuvaamisen aikana tienneet, että juuri heidän kosketuskäyttäytymistään tarkkaillaan. Aineistoa analysoidessa on kuitenkin otettava huomioon, että videokameroiden läsnäolo on saattanut vaikuttaa tutkittavien käyttäytymiseen ja vuorovaikutukseen.

5.3 Aineiston analyysi

Analysoin aineistoa laadullista sisällönanalyysia soveltaen. Siinä tutkija järjestee ja luokittelee aineistoaan tutkimuskysymysten mukaisiin luokkiin sekä kuvaillee tarkasti tekemiään havaintoja. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissa tutkija muodostaa käsitteitä ja luokkia suoraan aineistostaan, vaikka vertaileekin tuloksia myös teoriaan, ja näin on tässä tutkielmassa tehty. (Tuomi & Sarajärvi, 2009, 103–113.) Havainnoimalla hankitun aineiston analyysimenetelmäksi laadullinen sisällönanalyysi sopii hyvin. Havainnoidessa aineistoa on tärkeää kirjata ensin

havainnot ylös tarkasti, ja sitten alkaa etsimään koko aineistosta tutkimusongelman kannalta oleellisia ilmiöitä. Luokittelua tehdessä täytyy jatkuvasti muistaa olla kriittinen ja kyseenalaistaa omia luokitteluperusteita, kysyä kysymyksiä ja etsiä yhteyksiä sekä eroavaisuuksia eri luokkien väliltä. Luokittelussa auttaa, jos niistä onnistuu löytämään yhteyksiä myös teorian kanssa. (Syrjälä, Ahonen, Syrjäläinen & Saari, 1995, 84–85, 89–94.)

Käsittelin aineistoani niin, että aluksi tutustuin videoituihin oppitunteihin huolellisesti. Katsoin tallenteet läpi useaan kertaan siten, että aluksi keskityin yleiskuvan saamiseen oppitunnista ja loppua kohden kiinnitin huomiota erityisesti kosketustilanteisiin ja muihin tutkimuksen kannalta kiinnostaviin yksityiskohtiin. Tein käsin muistiinpanoja jokaisella katselukerralla. Kirjasin ylös mielekkäitä havaintoja, kuten miten oppilaat istuivat luokassa, oliko opettajana mies vai nainen, mikä oli oppitunnin tunnelma, mitä oppitunnilla tehtiin ja kauanko oppitunti kesti. Lopulta kirjasin ylös myös jokaisen havainnoidun kosketustilanteen. Luokittelin kosketukset kosketuksen toimijoiden mukaan, eli oliko koskettajana ja kosketuksen kohteena oppilas vai opettaja tai joku muu aikuinen, ja olivatko kosketuksen toimijat tyttöjä, poikia, naisia vai miehiä. Lisäksi luokittelin millä ja mihin kosketettiin, minkälainen kosketustapa oli ja mikä oli kosketuksen luonne.

Kosketuksen luonteet luokittelin aineiston pohjalta seuraaviksi: tahaton, kaverillinen, huomion kiinnittävä, kiusoittleva, kannustava, torjuva, asiallinen ja ohjaava. Tahattomassa kosketuksessa kosketus tapahtuu vahingossa, huomion kiinnittävässä kosketuksessa koskettaja pyrkii saamaan vastapuolen huomion koskettamalla tätä ja torjuvalla kosketuksella pyritään joko estämään vastapuolen toiminta, kuten liikkuminen tai johonkin tarttuminen. Asiallinen kosketus on neutraali ja luonnollisessa tilanteessa tapahtuva kosketus, kuten kättely, ja ohjaavalla kosketuksella koskettaja pyrkii saamaan toisen osapuolen liikkumaan haluamaansa suuntaan. Kannustava kosketus taas on positiivinen, rohkaiseva kosketus, kuten olkapäälle taputtaminen. Kaverillisen ja kiusoittlevan kosketuksen rajankäynti oli hankalaa. Kiusoittlevalla koskettamisella tarkoitetaan tässä tutkielmassa kosketusta, joka on luonteeltaan ystävällistä mutta sen motiivina vaikuttaa olevan jollain tavalla lievästi ärsyttää vastapuolta tai kiinnittää tämän huomio ilman varsinaista syytä. Sen ero kaverilliseen koskettamiseen on, että kaverillisella kosketuksella

tässä aineistossa ei motiivina vaikuta olevan ärsyttäminen edes leikillään, vaan aito välittämisen osoittamien vastapuolelle tai positiivisen huomion antaminen toiselle. Enäkosken ja Routasalon (1998, 81) mukaan ”se, miten ihminen tulkitsee kosketuksen, määrittää kosketuksen luonteen”. Siis esimerkiksi olalle taputus on luonteeltaan kaverillinen jos kosketuksen kokija pitää sitä kaverillisena. Koska en pysty menemään aineistossa esiintyvien henkilöiden päin sisäin, olen luokitellut kosketuksien luonteet omaa harkintaa käyttäen ja kosketuksen kokonaistilannetta tulkiten. Vaikka en pysty varmasti sanomaan, kokeeko kosketettava kosketuksen esimerkiksi positiivisena vai negatiivisena asiana, pystyn tulkitsemaan hänen kosketuksesta seuraavaa reaktiotaan ja päättelemään siten kosketuksen luonteen.

Havainnoin luokkien kosketuskäyttäytymistä myös oppituntien eri vaiheissa. Tätä tutkielmaa varten erotin oppitunneista neljä eri vaihetta: siirtymävaihe, opetus- ja kuunteluvaihe, yksilötyöskentelyn vaihe sekä pari- ja ryhmätyöskentelyn vaihe. Valitsin vaiheet sillä perusteella, että jokaisessa vaiheessa oppilaiden ja opettajan toiminta oli erityyppistä. Siirtymävaiheella tarkoitan tässä tutkielmassa vaihetta, jolloin oppilaat joko tulevat välitunnilta luokkaan tai lähtevät luokasta välitunnille. Siirtymävaihe on myös sellainen hetki tunnista, jolloin oppituntin vaihe muuttuu, esimerkiksi kun siirrytään ryhmätyöskentelyä varten uudelle paikalle istumaan. Opetus- ja kuunteluvaiheella tarkoitan sellaista oppituntin vaihetta, jolloin opettaja johtaa tuntia ja oppilaat kuuntelevat tekemättä muuta. Tässä tutkielmassa opetus- ja kuunteluvaiheeksi on luokiteltu myös sellainen oppituntin vaihe, jossa joku oppilas esiintyy muille oppilaille. Yksilötyöskentelyn vaihe on sellainen, jossa oppilaat on ohjeistettu tekemään tunnin tehtäviä yksin. Joskus yksilötyöskentelyn vaiheessa oppilaat keskustelivat tehtävistä vähän muiden oppilaiden kanssa tai kysyvät neuvoa opettajilta, kuitenkin pääosin työskennellään yksin. Pari- tai ryhmätyöskentelyn vaiheessa oppilaat tekivät tarkoituksenmukaisesti tehtäviä parin tai ryhmän kanssa. Aineiston oppitunneista jokaisessa oli nähtävillä siirtymävaihe sekä opetus- ja kuunteluvaihe, muut vaiheet eivät näkyneet kaikilla videoilla. Siirtymävaiheet olivat ainakin oppituntien alussa ja lopussa, mutta muut tuntien vaiheet saattoivat vaihdella paikkaa ja olla keskenään hyvin eripituisia. Lisäksi joillain tunneilla siirryttiin vaiheesta toiseen ja takaisin, kun taas joku oppitunti saattoi olla pääosin yksilötyöskentelyä.

Luokittelun jälkeen käytin sisällönanalyysin tukena kvantifiointia, eli laskin ja taulukoin kaikki aineistossa esiintyvät kosketukset. Kvantifioinnilla laadullisessa tutkimuksessa on tarkoitus tuoda analyysiin monipuolisempaa näkökulmaa (Tuomi & Sarajarvi, 2009, 120-122). Tähän tutkielmaan kvantifiointi sopi siksi, että sen johdosta niin tutkielman tekijä kuin lukijakin hahmottaa luokkien kosketuskäyttämisen paremmin kokonaisuutena. Tutkielmassa oli myös tarkoitus tuottaa tietoa kosketuksesta luokkien vuorovaikutuksessa, ja siihen kosketuksien laskeminen toi hyvän lisän. Lopuksi kuvailin tarkasti jokaisen oppitunnin kosketustapahtumat erikseen sekä tein yhteenvedon luokkien kosketuskäyttämisestä tutkimuskysymyksittäin. Yhden luokan kosketuskäyttämisen kuvauksessa käytetty oppilaan nimi on muutettu.

6 Tutkimustulokset ja niiden tulkintaa

Tässä luvussa esittelen tutkimustulokset sekä niiden tilastollisena koontina että kosketustilanteita yksityiskohtaisesti kuvaillen. Peilaan tutkimustuloksia myös tutkimuskysymyksiin läpi analyysin eri vaiheiden. Luvun lopussa on yhteenvetoa kosketustilanteista ja niiden luonteista sekä toimijoista.

6.1 Luokkien kosketuskäyttäytyminen

Analyysin ensimmäisessä vaiheessa on koottu kaikkien havainnoitujen oppituntien aikana tapahtuneet kosketukset luokittain taulukoihin. Tämän jälkeen taulukoiden sisältöä on avattu tarkemmin kertomalla kosketustilanteista kuvailevasti. Myös muita tunnin tapahtumia on kuvailtu antamaan kosketustilanteille viitekehys.

6.1.1 Luokka A, äidinkielen ja kirjallisuuden tunti

Luokka A on aineiston ainoa luokka, jolta havainnoitiin sekä äidinkielen ja kirjallisuuden että matematiikan tuntia. Lisäksi luokan A matematiikan tunti on aineiston ainoa kaksoistunti eli kyseisen luokan kosketuskäyttäytymistä on havainnoitu eniten suhteessa muihin aineiston luokkiin.

Luokan A äidinkielen tunnin piti miesopettaja ja tunnilla käsiteltiin oppilaiden kirjoittamia aineita sekä kirjoittamista ylipäätään. Tunnelmaltaan tunti oli rauhallinen. Oppilaat tulivat luokkaan tunnin alussa ja kävivät melko nopeasti paikoilleen istumaan. Tämän jälkeen opettaja antoi kommentteja oppilaiden kotona kirjoittamista aineista ja kolme oppilasta myös luki opettajan pyynnöstä ääneen omat aineensa. Välissä sai kommentoida aineita, ja myös opettaja kommentoi esille nousevia seikkoja kirjoittamisesta itse. Tunnin lopussa opettaja pyysi kahta oppilasta jakamaan oppilaille aineet, joista opettaja oli antanut arvosanan. Sitten oppilaat lähtivät ruokailuun. Kyseisellä tunnilla ei siis liikuttu omilta paikoilta mihinkään eikä mitään tehtäviä tehty. Tunnilla istuttiin riveissä siten, että oppilaiden kasvot osoittivat luokan eteen, jossa myös opettajanpöytä oli.

Taulukko 1. Luokan A kosketuskäyttäytyminen äidinkielen ja kirjallisuuden tunnilta.

Luokka A, äidinkielen ja kirjallisuuden tunti

<i>Aika videolla (mm.ss)</i>	<i>Kosketuksen toimijat</i>	<i>Millä – mihin kosketetaan</i>	<i>Kosketustapa</i>	<i>Kosketuksen luonne</i>
04.06	poika – poika	käsivarsi – käsivarsi	osuminen	tahaton
04.30	tyttö – tyttö	käsi – pää	taputtaminen	kaverillinen
28.26	tyttö – tyttö	sormet – selkä	koputtaminen	huomion kiinnitys
28.30	tyttö – tyttö	sormet – selkä	koputtaminen	huomion kiinnitys
28.35	tyttö – tyttö	käsi – huppurin huppu	tarttuminen	kaverillinen
47.57	tyttö – tyttö	sormet – selkä	koputtaminen	kiusoitteleva
48.32	tyttö – tyttö	kädet – selkä	halaaminen	kaverillinen
48.37	tyttö – tyttö	käsi – käsi- varsi	taputtaminen	kaverillinen
49.18	miesopettaja – poika	käsi – käsi	kätteleminen	kannustava
49.19	miesopettaja – poika	käsi – käsi- varsi	nopea koskettaminen	kannustava
50.14	tyttö – miesopettaja	kädet ja rinta- kehä – selkä	halaaminen	(koskettajan puolelta) kaverillinen

Luokan A äidinkielen ja kirjallisuuden tunnilta havaittiin 11 kosketusta (taulukko 1). Seitsemän kosketuksesta oli kahden tytön välisiä ja yksi kahden pojan välinen. Kolme kosketuksesta tapahtui oppilaan ja miesopettajan välillä, joista kaksi pojan

ja opettajan välillä ja yksi tytön ja opettajan välillä. Oppitunnin kosketukset näytettiin hyväntahtoisina tai neutraaleina. Väkivaltaista kosketusta tai kiusaamista ei ollut havaittavissa. Viisi kosketuksista oli kaverillisia, kaksi kannustavia, yksi kiusoitteleva, kahden tarkoituksena oli kiinnittää vastapuolen huomio ja yksi kosketus oli tahaton.

Tunnin alussa tapahtunut luokkaan tulo aiheutti tahattoman kosketuksen: poikaoppilas halusi juosta takariviin istumaan ja ohi mennessään koski käsivarrellaan toista poikaa tämän käsivarteen. Myös tyttöoppilaan kaverillinen taputus toisen oppilaan päähän tapahtui tunnin alun tiimellyksessä, kun opettaja ei ollut vielä aloittanut oppituntia. Päähän taputtamisella ei näyttänyt olevan juuri muuta tarkoitusta, kuin mahdollisesti osoittaa kaverillista huomiota toiselle. Tällainen hellyyttä osoittava kosketus alkaa lisääntyä juuri teini-iässä (Ruben & Stewart, 2006, 174).

Kesken erään oppilaan puheenvuoron yksi tyttöoppilas yritti kiinnittää toisen tytön huomion koputtamalla tätä selkään. Tyttö ei tähän reagoinut ja koskettaja koputtikin samaa oppilasta uudestaan selkään, jolloin tämä käänsi päätään aavistuksen koskettajan suuntaan mutta veti samalla selkäänsä kauemmaksi. Vaikutelmaksi tuli, ettei tämä pitänyt siitä, että häntä kosketaan. Tämän jälkeen koskettaja lopettikin koputtamisen. Sama tyttö, jota aluksi kosketettiin selkään, oli seuraavassakin kosketuksessa kohteena. Tällä kertaa hänen vierustoverina ollut tyttö tarttui tämän huppuun. Tälläkään kosketuksella ei vaikuttanut olevan mitään varsinaista tarkoitusta, ikään kuin koskettaja vain olisi halunnut osoittaa toiselle huomiota. Kuitenkaan tästäkään kosketuksesta ei kosketettu vaikuttanut erityisemmin pitävän, vaan tämä korjasi huppunsa asentoa ja jatkoi oppituntiin keskittymistä sanomatta vierustoverilleen mitään.

Kirjoitusaineiden jakaminen tunnin lopussa takaisin oppilaille synnytti koskettamista, mahdollisesti siksi koska tunnin virallinen osuus oli päättynyt eikä oppilaiden tarvinnut enää istua paikoillaan. Eräs tyttö koputti toista tyttöä selkään saaden tämän kutiamaan. Miesopettaja kätteli poikaoppilasta onnitellakseen tätä hyvästä suorituksesta. Tämän jälkeen opettaja vielä taputti poikaa käsivarteen kan-

nustavasti. Kosketustilanteessa opettaja myös sanoi pojalle ”Hyvä!”, eli sanallinen vuorovaikutus tuki kannustavaa kosketusta. Yksi tyttöoppilas halasi ja taputti luokkatoveriaan käsivarteen mahdollisesti onnitellakseen tätä hyvästä arvostanasta ja toinen tyttöoppilas kiitti opettajaa halaamalla tätä sanoen samalla ”kiitos”. Tytön ja opettajan halaaminen oli kosketuksen osalta täysin yksipuolinen: tyttö halasi opettajaa takaapäin ja opettaja ei tehnyt elettäkään halataksaan tätä takaisin. Opettaja kuitenkin vastasi tytön kiitokseen sanallisesti: ”Ole hyvä Miisa!”

6.1.2 Luokka A, matematiikan tunti

Luokan A matematiikan kaksoistunti alkoi yhteisellä läksyjen tarkastamisella. Tämän jälkeen uusi asia opetettiin frontaaliopetuksena ja sitten oppilaat laskivat itsenäisesti oppikirjan tehtäviä. Kun oppituntia oli jäljellä vajaa puoli tuntia, oppilaat siirtyivät itse valitsemiensa parien kanssa pelaamaan kirjan matematiikkapelejä ja tätä tehtiin oppitunnin loppuun asti. Naisopettajan lisäksi paikalla oli myös toinen naispuolinen aikuinen, mahdollisesti koulunkäyntiavustaja. Tunnin alkupuoli oli tunnelmaltaan rauhallinen, mutta kun alettiin pelaamaan, tunnelma muuttui vauhdikkaammaksi. Tällöin kosketuksiakin tapahtui tiuhempaan. Oppitunti oli kuitenkin melko staattinen, frontaaliopetusta sekä omalla paikallaan istumista sisältävä tunti. Kun oppilaat työskentelivät yksin tai parin kanssa, niin opettaja ja avustaja kiersivät luokassa auttamassa ja ohjaamassa heitä.

Taulukko 2. Luokan A kosketuskäyttäytyminen matematiikan tunnilla

Luokka A, matematiikan tunti

<i>Aika videolla (hh.mm.ss)</i>	<i>Kosketuk- sen toimijat</i>	<i>Millä – mihin kosketetaan</i>	<i>Kosketus- tapa</i>	<i>Kosketuk- sen luonne</i>
11.55	tyttö – tyttö	käsi – pää	silittäminen	kiusoitteleva
13.55	poika – poika	käsi – kyynär- pää	hipaisemi- nen	kiusoitteleva
18.59	poika – poika	kynä – käsi	piirtäminen	kaverillinen

19.02	naisavustaja – poika	käsi – käsi	nopea kos- kettaminen	ohjaava
25.18	tyttö – tyttö	käsi – käsi	nyrkkien yh- teen lyömi- nen	kaverillinen
33.11	naisavustaja – tyttö	käsi – olkapää	nopea kos- kettaminen	kannustava
45.24	tyttö – tyttö	käsi – olkapää	taputtami- nen	huomion kiin- nitys
54.00	tyttö – tyttö	käsi – käsi	osuminen	tahaton
54.20	poika – poika	käsi – käsi	käsien yh- teen lyömi- nen	kaverillinen
01.00.15	poika – poika	käsi – olkapää	nopea kos- kettaminen	kaverillinen
01.03.40	tyttö – tyttö	olkapää – ol- kapää	nojaaminen	kaverillinen
01.04.38	tyttö – tyttö	käsi – käsi	työntäminen	torjuva
01.05.25	tyttö – tyttö	käsi – käsi- varsi	tarttuminen	huomion kiin- nitys
01.05.42	poika – poika	kynä – poski	tökkiminen	kiusoitteleva
01.06.01	tyttö – tyttö	käsi – kasvot	työntäminen	kiusoitteleva
01.06.04	tyttö – tyttö	käsi – käsi	työntäminen	kiusoitteleva
01.06.13	tyttö – tyttö	molemmat kä- det - molem- mat olkapäät	kiinni pitämi- nen	kaverillinen
01.06.51	tyttö – tyttö	käsi – otsa	työntäminen	kiusoitteleva
01.06.58	tyttö – tyttö	käsi – käsi	käsien yh- teen lyömi- nen	kaverillinen
01.07.02	tyttö – tyttö	käsi – otsa	työntäminen	kiusoitteleva
01.07.03	poika – poika	käsi – käsi	kiinni pitämi- nen	kiusoitteleva

01.07.08	tyttö – tyttö	käsi – käsi	käsien yh- teen lyömi- nen	kaverillinen
01.07.13	tyttö – tyttö	käsi – kasvot	läpsäisemi- nen	kiusoitteleva
01.08.30	tyttö – tyttö	käsi – kasvot	taputtami- nen	kiusoitteleva
01.08.31	poika – poika	käsi – käsi	vetäminen	kiusoitteleva
01.09.07	tyttö – tyttö	kynä – kasvot	tökkiminen	kiusoitteleva
01.09.31	poika – poika	käsi – käsi	työntäminen	torjuva
01.10.41	poika – poika	molemmat kä- det – käsi	kiinni pitämi- nen	kiusoitteleva
01.11.10	tyttö – tyttö	sormi – kasvot	koskettami- nen	kiusoitteleva
01.11.20	tyttö – tyttö	molemmat kä- det – selkä, ol- kapää	halaaminen	kiusoitteleva
01.12.33	tyttö – tyttö	molemmat kä- det – selkä	halaaminen	kaverillinen
01.12.50	tyttö – tyttö	molemmat kä- det – selkä	halaaminen	kaverillinen
01.12.57	tyttö – tyttö	molemmat kä- det – selkä	halaaminen	kaverillinen
01.13.25	poika – poika	käsi – olkapää	nojautumi- nen	kaverillinen
01.14.50	tyttö – tyttö	käsi – käsi	käsien yh- teen lyömi- nen	kaverillinen
01.14.55	tyttö – tyttö	käsi – käsi	käsien yh- teen lyömi- nen	kaverillinen

01.14.58	tyttö – tyttö	käsi – käsi	käsien yh- teen lyömi- nen	kaverillinen
01.15.00	tyttö – tyttö	molemmat kä- det	tarttuminen	torjuva
01.15.04	tyttö – tyttö	käsi – otsa	työntäminen	kiusoitteleva
01.15.51	poika – poika	molemmat kä- det – olkapäät	tarttuminen	kiusoitteleva
01.17.50	tyttö – tyttö	käsi – käsi	tarttuminen	kiusoitteleva
01.20.21	tyttö – tyttö	käsi – hiukset	hipelöiminen	kaverillinen
01.20.32	tyttö – tyttö	käsi – hiukset	tarttuminen	kiusoitteleva
01.22.46	tyttö – tyttö	käsi – käsi	estäminen	torjuva
01.28.30	poika – poika	käsi – käsi- varsi	nopea kos- kettaminen	huomion kiin- nitys
01.28.54	tyttö – tyttö	kynä – kasvot	tökkiminen	kiusoitteleva

Luokan A matematiikan tunti on kosketuksen osalta äidinkielen ja kirjallisuuden tuntiin verrattuna selkeästi vilkkaampi. Kaiken kaikkiaan tunnilla havaittiin 46 kosketusta (taulukko 2). 32 kosketuksessa kosketuksen toimijoina oli kaksi tyttöä ja 12 kosketuksessa kaksi poikaa. Kahdessa kosketuksessa aloitteen tekijänä oli naispuolinen avustaja, joka kosketti toisella kerralla poikaa ja toisella tyttöä. Varsinaisen opettajan ja oppilaan välisiä kosketuksia ei tunnilla havaittu kertaakaan eikä myöskään tyttö- ja poikaoppilaan välisiä kosketuksia. Kosketukset näyttäytyivät kaikki hyväntahtoisina, eivät ainakaan väkivaltaisina tai vakavana kiusaamisena. Kuitenkin kiusoittelevaa kosketusta havaittiin 20 kertaa, eli suurin osa luokan A matematiikan tunnilla tapahtuneista kosketuksista oli jollain lailla provosoivia. Kosketuksista 16 oli kaverillisia, neljä torjuvia, kolme vastapuolen huomion kiinnittävää, yksi tahaton, yksi ohjaava ja yksi kannustava.

Oppitunti alkoi opettajan ja oppilaiden tullessa sisään luokkaan. Tässä oppitunnin siirtymävaiheessa havaittiin vain yksi kosketus: tyttöoppilas silitti kaverillisesti toisen tytön päätä. Seuraavat viisi kosketusta tapahtuivat tunnin opetus- ja kuuntelevaiheessa. Aluksi opettaja kiersi luokassa tarkastamassa oppilaiden läksyjä.

Tällöin opettajan huomio ei ollut kaikissa oppilaissa, ja kahden pojan välillä tapahtuikin koskettamista opettajan selän ollessa heihin päin. Ensiksi poika hipaisi toista kiusoittelevasti kyynärpästä ja sitten piirsi kaverillisesti samaista poikaa kasvoihin, kuitenkin niin ettei kasvoihin tullut kynän jälkeä. Pojat yrittivät vielä olla kosketuksissa toistensa kanssa, mutta kurkottaessaan luokkatoveriinsa naispuolinen avustaja puuttui tilanteeseen ja kosketuksellaan ohjasi pojan käden pois päin toisesta pojasta. Läksyjien tarkastamisen aikana koulunkäyntiavustaja kosketti myös toista oppilasta, tällä kertaa tyttöä. Opettajan tarkastettua tytön kotitehtävät avustaja jutteli oppilaalle ja tämän päätteeksi kosketti tyttöä olkapäähän, mahdollisesti kannustaakseen tätä jatkamaan samaan malliin. Opettajan tarkastaessa muiden oppilaiden läksyjä, myös kaksi tyttöä löi kaverillisesti nyrkit yhteen. Kun läksyt oli tarkistettu, siirryttiin uuden asian opettamiseen opettajajohtoisesti. Kosketuksia ei tällöin havaittu ja tilanne luokassa oli muutenkin rauhallinen: valot sammutettiin, jotta valkokangas näkyisi paremmin ja oppilaat keskittyivät kuuntelemaan opettajaa. Kun oppilaat alkoivat laskemaan kirjan tehtäviä itsenäisesti, oppitunnin rauhallinen tunnelma säilyi, vaikka välillä juteltiin vierustoverin kanssa tehtävistä tai jostakin muusta. Yksilötyöskentelyn vaiheessa kosketuksia havaittiin vain kolme. Yksi tyttö taputti toista tyttöä olkapäähän saadakseen tämän huomion ilmeisesti voidakseen kuiskata tälle jotain. Kaksi poikaa taas löivät työskentelyn lomassa kaverillisesti kädet yhteen ja sen jälkeen toinen kosketti toista olkapäähän.

Oppitunnin loppupuolella pelattiin kirjan matikkapelejä ja tällöin koko tunnin tunnelmasta tuli vapaampi. Oppilaat saivat itse valita parin pelaamiseen ja moni taisikin valita parikseen hyvän kaverinsa. Tämä saattoikin vaikuttaa siihen, että lopputunnista kosketuksia havaittiin paljon. Tunnin 46 kosketuksesta 34 tapahtui pelaamisen eli parityöskentelyn aikana ja näistä kosketuksesta peräti 21 tapahtui kahden saman tytön välillä. Toinen tytöistä oli tullut toisen viereen peliosuuden alkaessa, ja tytöt näyttivät olevan läheisissä väleissä. Kaikki tyttöjen väliset kosketukset tapahtuivat noin 14 minuutin aikana ja ne olivat luonteeltaan kiusoittelevia (10 kertaa) ja kaverillisia (10 kertaa). Lisäksi yksi tyttöjen välinen kosketus tulkittiin torjuvaksi. Tytöt työnsivät tai tökkivät toisiaan päin ja kasvojen alueelle tai tarttuivat toistensa käsistä tai hiuksista kiinni. Nämä kosketukset tulkittiin kiusoitteleviksi ja vastapuolta hännääväksi kosketuksiksi. Kerran tyttöjen välinen

kosketus oli suorastaan torjuva: toinen yritti läpsäistä toista kasvoihin ja toinen esti tämän tarttumalla tätä kädestä. Tytöt myös löivät käsiään yhteen, halailivat toisiaan ja kerran toinen hiplasi toisen hiuksia. Nämä kosketukset tulkittiin kaverillisiksi, toiselle huomiota tai hellyyttä osoittaviksi kosketuksiksi. Kosketuksien aikana opettaja ei katsonut tyttöihin päin eikä siis puuttunut tyttöjen touhuun mitenkään. Lopputunnista kuitenkin opettaja seiso i tyttöjen lähetyvillä ja tällöin tytöt keskittyvät matematiikkapeli en pelaamiseen.

Tyttöjen lisäksi muidenkin oppilaiden välillä esiintyi koskettamista pelaamisen aikana. Neljästi koskettaminen tapahtui saman pojan aloitteesta, ja itse asiassa poika oli sama, jonka kosketuskäyttäytymiseen koulunkäyntiavustaja tuli tunnin alussa puuttumaan. Kyseisen pojan ja toisen pojan välillä tapahtuneet kosketukset olivat kaikki luonteeltaan kiusoittelevia: poika piti luokkatoveriaan kiinni käsistä, veti tätä käsistä tai tökki tätä kynällä kasvoihin. Kosketukset olivat paikoin vauhdikkaitakin, mutta ne näyttivät tapahtuvan hyvässä hengessä eivätkä tuntuneet olevan vastapuolelle epämieluisia.

Tunnin toiminnallisen osion aikana havaittiin kosketuksia myös kolmen muun tyttöparin sekä kahden poikaparin välillä. Yksi tyttöpari kosketti toisiaan hyvin lempeästi ja kaverillisesti: toisella kertaa tyttö nojasi luokkatoveriinsa ja toisella kertaa sama tyttö tarttui toisen käteen saadakseen tämän huomion takaisin yhteiseen toimintaan. Toisten tyttöparien kosketuskäyttäytyminen oli provosoivampaa: tytöt pelasivat kirjan pelejä vauhdikkaasti, ja kun heille tuli kysyttävää opettajalta liittyen peliin, opettaja tuli paikalle ja vahvasti toisen tytön mielipiteen oikeaksi, niin toinen tyttö osoitti sormellaan toista. Tästä provosoituneena tyttö työnsi kädellään osoittavan sormen pois päin. Toisella kertaa sama tyttö, joka oli ensimmäisessä heidän välisessä kosketuksessa osoittanut toista sormella, taputti useasti pelitoveriaan kiusoittelevasti kasvoihin. Kolmannen tyttöparin kaksi kosketustilannetta eroaa muista siten, että molemmilla kerroilla aikuisen läsnäolo keskeytti kosketuksen. Ensimmäisellä kerralla toinen tyttö tarttui toiseen pelin tiimellyksessä ja kosketus loppui avustajan saapuessa tyttöjen viereen. Toisella kerralla toinen tyttö työnsi kädellään toisen kättä kauemmaksi kirjastaan, ja tämä kosketus oli jo melko vauhdikas ja vahvasti kiusoitteleva. Opettaja oli tyttökaksi-

kon vieressä koko kosketuksen ajan, mutta vasta opettajan kääntäessä katseensa tyttöihin päin kosketus heidän välillään loppui. Poikien välisistä kosketuksista kaksi tapahtui samojen poikien välillä: ensimmäisellä kerralla toinen pojista piirsi jotakin toisen kirjaan ja toinen torjui piirtämisen työntämällä tämän käden pois. Toinen kosketuksista oli ystävällisempi: siinä toinen poika nojautui vierustoverinsa kylkeen kiinni. Toisen poikakaksikon kosketuksessa toinen pojista oli hakemassa jotakin opettajan pöydältä luokan edestä, ja tällöin toinen poika tarttui tämän olkapäistä takaapäin. Kosketus oli kiusoitteleva ja sen motiivina näytti olevan toisen pojan ohittaminen matkalla opettajan pöydälle.

Pelaamisen loputtua opettaja vain muistutti oppilaita kotitehtävistä ja päästi heidät sitten lähtemään välitunnille. Tässä siirtymävaiheessa kosketuksia havaittiin vielä kaksi. Matkalla ulos luokasta eräs poikaoppilas kosketti toista poikaa käsi-varteen saadakseen tämän huomion ja kertoakseen tälle jonkin asian. Suurimman osan oppilaista jo poistuttua luokasta kaksi tyttöä jäi paikoilleen ja toinen tökki toista kiusoittelevasti kynällä naamaan. Kyseessä oli sama tyttökaksikko, jonka välillä oli jo pelaamisen aikana havaittua kasvoihin tökkimistä sekä käteen tarttumista.

6.1.3 Luokka B, matematiikan tunti

Luokan B matematiikan tunnin alussa oppilaat siirtyivät nopeasti omille paikoilleen ja sitten alkoi opetus. Tunnin aiheena olivat tilavuuskappaleet ja niihin liittyvät laskutoimitukset, ja aihetta käytiin läpi tunnin alussa frontaaliopetuksena. Tätä ennen naisopettaja oli jakanut oppilaille aiheeseen liittyvät monisteet ja niitä käsiteltiin yhteisesti opettajan johdolla. Koko tämän ajan opettaja istui opettajanpöydän äärellä ja teki merkintöjä omaan monisteeseensa, joka heijastui samalla dokumenttikameralta valkokankaalle. Opettajan pöytä oli oppilaisiin päin ja oppilaat istuivat pareittain rintamasuunta luokan etuosaan päin. Kun tunnin asiaa oli käyty yhdessä läpi noin 20 minuuttia, siirryttiin yksilötyöskentelyn vaiheeseen, ja se jatkui aivan tunnin loppuun saakka. Opettaja siis antoi oppilaille ohjeeksi laskea kirjasta määrättyt sivut itsenäisesti. Tällöin opettaja kierteli luokassa auttamassa oppilaita tehtävien teossa. Tunti oli tunnelmaltaan kuitenkin melko levoton, ja lop-

putunnin yksilötyöskentelyn aikana suuri osa oppilaista keskusteli luokkatoveriensä kanssa sekä liuskeli levottomasti istumapaikoillaan. Oppilaille oli alka-
massa syysloma ja tunnilla opettaja kommentoikin oppilaiden vilkkautta sano-
malla ”Oottekste jo ihan lomatunnelmissa?”

Taulukko 3. Luokan B kosketuskäyttäytyminen matematiikan tunnilla.

Luokka B, matematiikan tunti

Aika videolla (mm.ss)	Kosketuk- sen toimijat	Millä – mihin kosketetaan	Kosketus- tapa	Kosketuksen luonne
08.11	poika – poika	käsi – poski	kiinni pitämi- nen	kiusoitteleva
08.33	poika – poika	käsi – poski	kiinni pitämi- nen	kiusoitteleva
08.48	poika – poika	käsi – poski	kiinni pitämi- nen	kiusoitteleva
09.05	poika – poika	käsi – olka- pää	tarttuminen	huomion kiinni- tys
11.06	poika – poika	käsi – poski	kiinni pitämi- nen	kiusoitteleva
11.41	poika – poika	käsi – poski	kiinni pitämi- nen	kiusoitteleva
12.08	poika – poika	käsi – poski	kiinni pitämi- nen	kiusoitteleva
12.11	poika – poika	käsi – poski	kiinni pitämi- nen	kiusoitteleva
12.14	poika – poika	käsi – poski	nopea kos- kettaminen	kiusoitteleva
12.24	poika – poika	käsi – poski	kiinni pitämi- nen	kiusoitteleva
12.29	poika – poika	käsi – poski	kiinni pitämi- nen	kiusoitteleva

12.40	poika – poika	käsi – poski	kiinni pitäminen	kiusoitteleva
13.37	poika – poika	käsi – poski	kiinni pitäminen	kiusoitteleva
13.43	poika – poika	käsi – poski	kiinni pitäminen	kiusoitteleva
13.48	tyttö – tyttö	kynä – poski	työntäminen	kiusoitteleva
16.12	poika – poika	käsi – poski	kiinni pitäminen	kiusoitteleva
17.48	tyttö – tyttö	käsi – käsi- varsi	tarttuminen	kiusoitteleva
17.54	tyttö – tyttö	käsi – käsi	tarttuminen	kiusoitteleva
18.12	tyttö – tyttö	käsi – käsi	työntäminen	torjuva
18.37	tyttö – tyttö	kynä – otsa	piirtäminen	kiusoitteleva
20.55	poika – poika	käsi – kasvot	työntäminen	kiusoitteleva
21.02	poika – poika	molemmat käden – mo- lemmat olka- päät	tarttuminen	kiusoitteleva
23.22	tyttö – tyttö	käsi – käsi- varsi	tarttuminen	kiusoitteleva
24.35	poika – poika	käsi – reisi	kiinni pitäminen	kaverillinen
26.19	poika – nais- opettaja	käsi – käsi	kätteleminen	asiallinen
26.42	poika – poika	käsi – käsi	nopea kos- kettaminen	torjuva
26.53	poika – poika	käsi – käsi- varsi	läpsäisemi- nen	torjuva
28.24	tyttö – tyttö	käsi – olka- pää	nopea kos- kettaminen	kaverillinen
29.50	poika – poika	käsi – käsi	kiinni pitäminen	kiusoitteleva

33.54	tyttö – tyttö	käsi – käsi- varsi	kiinni pitämi- nen	kiusoitteleva
34.40	tyttö – tyttö	käsi – olka- pää	tönäisemi- nen	kiusoitteleva
34.54	tyttö – tyttö	käsi – olka- pää	nopea kos- kettaminen	kiusoitteleva
35.52	poika – poika	molemmat kädet – mo- lemmat pos- ket	kiinni pitämi- nen	kaverillinen
39.06	tyttö – tyttö	vihko – pää	lyöminen	kiusoitteleva
39.11	tyttö – tyttö	käsi – pää	nopea kos- kettaminen	kiusoitteleva
39.16	tyttö – tyttö	penaali – pää	nopea kos- kettaminen	kiusoitteleva
41.15	tyttö – tyttö	käsi – käsi	työntäminen	kiusoitteleva
41.26	tyttö – tyttö	käsi – käsi	kiinni pitämi- nen	kiusoitteleva
42.08	poika – poika	käsi – pää	painaminen	kiusoitteleva
42.11	poika – poika	käsi – olka- pää	painaminen	kiusoitteleva
42.33	poika – poika	käsi – käsi- varsi	nopea kos- kettaminen	ohjaava

Luokan B matematiikan tunnilla havaittiin yhteensä 41 kosketusta (taulukko 3). Kosketuksista 25:ssä kosketuksen toimijoina oli kaksi poikaa ja 15:ssä kaksi tyttöä. Yksi kosketus tapahtui poikaoppilaan ja naisopettajan välillä. Tytön ja pojan välisiä kosketuksia ei tällä tunnilla havaittu. Kosketuksista ei ollut havaittavissa väkivallan tai varsinaisen kiusaamisen piirteitä, mutta luokan B matematiikan tunnin valtaosa kosketuksista oli kiusoittelevia: peräti 32 kosketusta luokiteltiin kiusoitteleviksi. Kolme kosketuksista oli kaverillisia, kolme torjuvaa, yksi asiallinen, yksi ohjaava ja yksi huomion kiinnittävä.

Tunnin alussa, oppitunnin opetusvaiheessa, kolmen poikaoppilaan välillä havaittiin yhteensä 14 kosketusta, jotka olivat kaikki luonteeltaan kiusoittelevia. Kosketuksista 13 tapahtui vain kahden saman pojan välillä. Kosketustapahtumat alkoivat, kun eräs poikaoppilas otti vierustoveriaan poskesta kiinni ja heilutteli sitten hetken tämän poskea. Hän toisti saman viisi kertaa, kunnes poikien takana istuva kolmas poika tuli tilanteeseen mukaan ja tarttui hänkin samaa luokkatoveriaan poskesta. Tämän jälkeen ensimmäinen koskettaja nappasi vierustoveriaan vielä kaksi kertaa poskesta, mutta sen jälkeen osat vaihtuivat kerran, ja kosketuksen vastaanottaja tarrasikin ensimmäistä koskijaa poskesta, kuin matkiakseen tämän liikkeitä. Loput kolme kosketuksista oli samanlaisia kuin alussa: sama poika tarttui toista poskesta ja heilutteli samalla tämän poskea. Tilanne näytti siltä, että kosketusvuorovaikutuksessa olevilla pojilla on ystävälliset välit, sillä poskesta tartuttu poika ei tuntunut välittävän siitä, että hänen vierustoverinsa koski häntä jatkuvasti. Hän vain jatkoi opettajan kuuntelemista, samalla kun poskea väännettiin. Kyseiset poskesta tarttumiset kuitenkin tulkittiin kiusoitteleviksi vaan ei kaverillisiksi kosketuksiksi sen takia, että tilanne näytti siltä, että koskettaja halusi jollain tapaa hännätä vastapuolta tässä kuitenkin pahemmin onnistumatta. Kosketusten aikana opettaja opetti uutta asiaa dokumenttikameralla eikä puuttunut poikien väliseen kosketuskäyttäytymiseen millään tavalla. Poikien väliset kosketukset tapahtuivat kaikki kahdeksan minuutin sisällä.

Tunnin alussa tunnelma oli melko seesteinen ja oppilaat kuuntelivat rauhallisesti omilla paikoillaan opettajaa. Tällöin kuitenkin havaittiin muutama kosketus edellä tarkastellun poskiin tarttumisten lisäksi. Eräs poika tarttui toisen pojan olkapäähän saadakseen tämän huomion. Loput opetusvaiheessa havaitut kosketukset olivat tyttöjen välisiä, ja kosketuksia alkoi tulla tiuhempaa tahtia, kun opetusvaihetta oli kulunut jo jonkin aikaa. Mahdollisesti yhteen asiaan keskittyminen ja paikallaan pysyminen saivat tytöt levottomammiksi ja houkutus koskettaa kavereita kasvoi suuremmaksi. Luokan takana istui neljän tytön ryhmittymä, joka jutteli jatkuvasti keskenään myös silloin, kun opettajalla tai jollakin toisella luokkatoverilla oli puheenvuoro. Tyttöjen välillä havaittiin viisi kosketusta, jotka olivat kaikki luonteeltaan kiusoittelevia. Tytöt koskivat toisiaan sekä kynällä pään alueelle että käsillä käsiin. Kerran yksi tytöistä työnsi vierustoverinsa poskea kynällä ja toisen

kerran sama tyttö piirsi vierustoveriaan naamaan. Kolme kertaa tyttöjen välillä havaittiin vauhdikasta käsiin tarttumista tai kädellä työntämistä.

Kun matematiikan tuntia oli kulunut noin 20 minuuttia, oppilaat ryhtyivät opettajan kehotuksesta laskemaan kirjan tehtäviä. Tällöin opettaja kiersi auttamassa oppilaita luokassa. Vaikka tehtäviä oli tarkoitus tehdä yksin, moni oppilas jutteli samaan aikaan vierustoveriensa kanssa ja liikehti heilumalla tai pyörimällä omalla paikallaan. Tässä lopputunnin yksilötyöskentelyn vaiheessa havaittiin yhteensä 21 kosketusta. Neljän tytön porukka, joka jo opettajajohtoisen opetuksen aikana oli ollut rönsyilevässä puhe- ja kosketusvuorovaikutuksessa keskenään, jatkoi edelleen keskinäistä peuhaamista. Opettajan kiertely luokassa toisinaan rauhoitti tyttöjen käytöstä, ja välillä opettajakin muistutti tyttöjä palaamaan tehtävien pariin. Opettajan puuttumisesta huolimatta tytöt jatkoivat keskinäistä jutusteluaan ja toisiensa kiusoittelemista aina tunnin loppuun asti. Neljän tytön välillä havaittiin tunnin loppupuolella vielä yhdeksän kosketusta, jotka olivat kaikki luonteeltaan kiusoittelevia ja toistivat samaa kaavaa kuin tunnin alkupuolella. Tytöt pitivät toisiaan kiinni kädestä, työnsivät toisiaan kädestä tai olkapäästä, ja yksi viholla päähän lyöminenkin havaittiin. Kosketukset ja niihin liittyvät tilanteet aiheuttivat jonkin verran meteliä ja liikehdintää, mutta ne tuntuivat edelleen tapahtuvan hyvässä hengessä eivätkä näyttäneet olleen tarkoitettu vastapuolta loukkaaviksi. Näiden tyttöjen välisten kosketuksien lisäksi oppitunnilta havaittiin yksi kosketus erään erillisen tyttökaksikon välillä. Kyseinen kosketus oli luonteeltaan kaverillinen, ja siinä toinen tyttö kosketti vierustoveriaan kädellä olkapäähän samalla, kun kertoi tälle jotakin juttua.

Kosketuksia havaittiin yksilötyöskentelyn vaiheessa myös kuuden eri poikakaksikon välillä. Nämäkin kosketukset olivat suurimmaksi osin kiusoittelevia, sekä tapahtuivat tehtävien tekemisen lomassa. Luokan eturivissä istuvat pojat olivat kosketuksissa kolmesti. Ensimmäisellä kerralla toinen poika otti toisen reidestä kiinni ja heilutti sitä. Tunnin lopussa sama poika painoi ensin vierustoveriaan päältä ja sitten olkapäästä alaspäin tämän kumartuessa poimimaan jotakin maasta. Takarivissä istuva poika taas työnsi ensin vierustoveriaan kasvoista ja sitten tarttui molemmilla käsillään tämän olkapäihin. Myös tunnin alussa useasti vierustoverinsa poskeen koskenut poikaoppilas koski vierustoveriaan vielä kerran: poika piti

toisen kädestä kiinni kiusoittelevasti estääkseen tämän tehtävien tekemisen. Yhden poikakaksikon välinen kosketus oli jopa torjuvaa. Kaksi kertaa eräs toinen poika otti kiinni toisen kädestä estääkseen tämän liikkumisen tai jonkin asian suorittamisen. Kaksi poikaa luokan takana taas vaihtoi kaverillisen kosketuksen: toinen otti molemmilla käsillään kiinni toisen pojan molemmista poskista, kuin demonstroidakseen jotakin liikehdintää. Kyseinen kosketus tulkittiin kaverilliseksi, sillä myös kosketuksen vastaanottaja oli tilanteessa mukana heiluttamalla päätään ja siten mukailien koskettajan liikettä. Aivan tunnin lopussa taas havaittiin kyseisen oppitunnin ainoa ohjaavaksi kosketukseksi tulkittu kosketus. Kun opettaja oli ilmoittanut tunnin loppuneeksi, eräs poika asetti kiireesti repun olalleen ja lähti kohti luokan ovea. Matkalla ovelle hän kosketti kädellään vieressään ollutta poikaa käsivarteen kuin osoittaakseen tälle että tämän pitää pysyä paikallaan jotta pääsee itse menemään pojan ohi.

Luokan B matematiikan tunnilla havaittiin vain yksi oppilaan ja opettajan välinen kosketus. Opettaja kierteli luokassa kun oppilaat laskivat tehtäviä. Samalla opettaja jakoi valmiille oppilaille monisteita. Saatuaan monisteen yksi poika pyysi opettajan vielä luokseen ja kätteli tätä. Kosketuksen motiivia on vaikea tulkita, mutta luonteeltaan kosketus oli asiallinen ja aloitteen tekijänä kosketuksessa oli selkeästi poikaoppilas.

6.1.4 Luokka C, matematiikan tunti

Luokan C matematiikan tunti alkoi oppilaiden tullessa luokkaan sisään. He siirtyivät melko ripeästi omille paikoilleen, mutta tunnelma luokassa oli heti tunnin alussa eläväinen ja puhelias ja opettajalla meni hetki aikaa saada oppilaat hiljaisiksi. Sitten tunti alkoi läksyjen tarkistamisella, joka tapahtui siten, että opettaja kiersi oppilaiden luona katsomassa onko läksyt tehty, ja sitten läksyjä käytiin yhteisesti ja opettajajohtoisesti läpi. Kyseinen oppitunti oli oppilaiden viimeinen tunti ennen koetta murtoluvuista ja aihetta kerrattiinkin koko lopputunti. Aluksi kertominen tapahtui murtolukuihin liittyvistä käsitteistä koostetulla Alias-sanaselityspelillä, jossa yksi oppilas tuli kerrallaan luokan eteen selittämään opettajalta saadun käsitteen ja muut sai arvata käsitettä viittaamalla. Kun peli oli pelattu loppuun,

siirryttiin laskemaan itsenäisesti kirjan kertaustehtäviä ja tätä tehtiin tunnin loppuun asti. Tunnelma oppitunnilla oli melkein loppuun asti eläväinen ja osittain äänekäs. Oppilaat kommentoivat tunnin asioita ja kävivät keskusteluja äänekästä niin vierustovereidensa kuin kauempana istuvienkin luokkatovereiden kesken. Tunnelma oli siis melko levoton, mutta kuitenkin positiivinen, sillä huutelu luokassa tapahtui hyvässä hengessä. Opettaja kommentoi silloin tällöin oppilaiden metelöintiä, mutta ei vaatinut ehdotonta hiljaisuutta. Oppilaiden puheenso-rina ei loppunut edes silloin kun opettaja ohjeisti heitä laskemaan itsenäisesti kirjan tehtäviä. Tällöin opettaja puuttui oppilaiden äänekkyyteen tiukemmin ja tunnin loppupuolella luokkaan laskeutui työrauha. Oppilaat istuivat tunnilla pareittain rintamasuunta luokan etuosaan sekä opettajan pöytää päin. Tunnin opettaja oli nainen ja kyseessä on sama opettaja joka opetti matematiikkaa myös luokalle A.

Taulukko 4. Luokan C kosketuskäyttäytyminen matematiikan tunnilla.

Luokka C, matematiikan tunti

<i>Aika videolla (mm.ss)</i>	<i>Kosketuk- sen toimijat</i>	<i>Millä – mihin kosketetaan</i>	<i>Kosketus- tapa</i>	<i>Kosketuksen luonne</i>
11.21	tyttö – poika	käsi – hiukset	hipaiseminen	kaverillinen
13.19	poika – tyttö	käsi – käsi	nyrkkien yh- teen lyömi- nen	kaverillinen
20.54	tyttö – poika	käsi – käsi	käsien yh- teen lyömi- nen	kannustava
27.49	tyttö – tyttö	käsi – käsi	käsien yh- teen lyömi- nen	kannustava
28.36	tyttö – tyttö	käsi – käsi	käsien yh- teen lyömi- nen	kannustava

28.37	tyttö – tyttö	käsi – käsi	käsien yh- teen lyömi- nen	kannustava
29.10	tyttö – tyttö	käsi – käsi	käsien yh- teen lyömi- nen	kannustava
29.12	tyttö – tyttö	käsi – käsi	käsien yh- teen lyömi- nen	kannustava
29.13	tyttö – tyttö	käsi – käsi	käsien yh- teen lyömi- nen	kannustava
29.13	tyttö – poika	käsi – käsi	käsien yh- teen lyömi- nen	kannustava
29.14	tyttö – tyttö	käsi – käsi	käsien yh- teen lyömi- nen	kannustava
31.36	tyttö – poika	käsi – käsi- varsi	tarttuminen	kiusoitteleva
34.13	poika – poika	käsi – käsi	nopea kos- kettaminen	kannustava
40.46	tyttö – tyttö	käsi – olka- pää	läpsäisemi- nen	huomion kiin- nitys
41.38	tyttö – tyttö	kynä – niska	nopea kos- kettaminen	kiusoitteleva

Luokan C matematiikan tunnilta havaittiin yhteensä 15 kosketusta (taulukko 4). Kosketuksista yhdeksässä kosketuksen toimijoina oli kaksi tyttöä, viidessä tyttö ja poika ja yhdessä poika ja poika. Oppitunnilta ei havaittu yhtäkään opettajan ja oppilaan välistä kosketusta. Kosketuksista suurin osa (10 kpl) oli luonteeltaan kannustavia. Lisäksi tunnilta havaittiin kaksi kaverillista, yksi ohjaava, yksi huomion kiinnittävä sekä yksi kiusoitteleva kosketus.

Tunnin ensimmäinen kosketus tapahtui luokan etuosassa istuvien työn ja pojan välillä. Opettajan antaessa ohjeita tyttö hipaisi vieressä istuvan pojan hiuksia. Kosketus tulkittiin kaverilliseksi ja se näytti siltä, kuin tyttö olisi halunnut antaa positiivista huomiota vieressä istuvalleen pojalle. Seuraava kosketus tapahtui saman pojan mutta eri tytön välillä. Viistosti pojan edessä istunut tyttö kurotti nyrkkiään poikaa kohti, ja poika vastasi siihen lyömällä oman nyrkkinsä tytön nyrkkiä vasten. Kosketusta edelsi ja sitä myös seurasi hymyissä suin käytyä jutustelua, ja tämäkin kosketus tulkittiin luonteeltaan kaverilliseksi.

Yhdeksän seuraavaa oppitunnilta havaittua kosketusta olivat luonteeltaan kannustavia, ja kaikissa kosketuksissa kosketuksen toimijat löivät kätensä yhteen. Kosketuksista ensimmäistä lukuun ottamatta kaikki tapahtuivat Aliaksen pelamisen aikana. Ensimmäinen yhdeksästä käsien yhteen lyömisestä tapahtui, kun opettaja selitti liitutaulun äärellä, miten eräs kotitehtävä kuului laskea. Havaitessaan, että oma lasku oli oikein tehty, luokan etuosassa istunut tyttöoppilas nosti kätensä ilmaan kuin tuulettaakseen omaa onnistumistaan. Tämän jälkeen tyttö löi kätensä yhteen vieressään istuneen pojan kanssa, joka oli myös onnistunut tehtävän laskemisessa. Kosketus tulkittiin kannustavaksi, sillä se vaikutti siltä kuin molemmat olisivat onnitelleet toisiaan hyvästä suorituksesta. Seuraava kosketus havaittiin, kun eräs oppilas selitti luokan edessä murtolukuihin liittyvää käsitettä. Kaksi peräkkäin istuvaa tyttöoppilasta ei tiennyt oikeaa vastausta ja he löivät sitten kädet yhteen, kuin kannustaakseen ja samalla lohduttaakseen humoristisesti toisiaan siitä, ettei kumpikaan tiennyt vastausta. Kaksi seuraavaa käsien yhteen lyöntiä tapahtui, kun eräs tyttöoppilas sai vuoron mennä luokan eteen selittämään seuraavaa käsitettä. Kävellessään luokan eteen hän löi kädet yhteen kahden tyttöpuolisen luokkatoverinsa kanssa ja tilanne tulkittiin siten, että luokkatoverit halusivat kannustaa tyttöä sanan selittämisessä. Kolmaskin tyttö kurotti kättään kohti luokan eteen kävellyttä tyttöä, mutta tyttö väisti kosketuksen tietoisesti, kuin kiusoitellakseen luokkatoveriaan. Kun tyttö oli selittänyt sanan ja käveli takaisin omalle paikalleen, hän löi kätensä yhteen vielä viiden luokkatoverinsa kanssa. Heistä neljä oli tyttöjä ja yksi poika. Kyseiset oppilaat kurkottivat käsiään valmiiksi tyttöä kohti ja löivät vuorollaan tytön kanssa kädet yhteen. Kosketus näyttäytyi jälleen juuri esiintynyttä tyttöä kannustavana käyttäytymisenä.

Alias-pelin aikana tapahtui vielä kaksi kosketusta. Ensimmäisessä kosketuksessa toimijoina olivat jälleen vierustoverit, samat tyttö ja poika, jotka olivat myös toimijoina tunnin ensimmäisessä kosketuksessa sekä yhdessä käsien yhteen lyönnissä. Poika viittasi sen merkiksi, että tiesi oikean vastauksen pelissä. Tämän vierustoveri kuitenkin kiusoittelevasti tarttui pojan käsivarresta kiinni ja ohjasi pojan käden alas, jotta tämä ei saisikaan vastata. Kosketustilanne näytti kiusoittelevalta ja jopa torjuvalta. Kosketus tulkittiin kuitenkin luonteeltaan ohjaavaksi, sillä tyttö selkeästi ohjasi pojan käden liikettä tarttumalla siitä kiinni. Pelin aikana tapahtunut viimeinen kosketus havaittiin, kun viimeistä käsitettä luokan edessä selittämässä ollut poikaoppilas palasi istumaan omalle paikalleen. Kävellessään omalle paikalleen edellisessäkin ohjaavassa kosketuksessa toisena osapuolena ollut poika koski tätä kannustavasti käteen. Kosketusta edelsi pientä kiusoittelevaa, sillä kosketuksen aloittaja yritti aluksi lyödä pojan kanssa kätensä yhteen mutta väisti lopulta lyönnin. Lopuksi poika kuitenkin kosketti nopeasti ohi kävellyttä poikaa kannustavasti käteen, kuin onnitellakseen tätä hyvästä suorituksesta luokan edessä.

Tunnin loppupuolella, kun oppilaiden oli jo tarkoitus laskea rauhassa itsekseen kirjan tehtäviä, tapahtuivat tunnin viimeiset kosketukset. Molemmat kosketukset tapahtuivat kahden peräkkäin istuvan tyttöoppilaan välillä. Tytöt näyttivät olevan keskenään hyvinkin kaverillisissa väleissä, sillä he juttelivat keskenään ja kääntyivät toisiinsa päin useaan otteeseen. Kun edessä istunut tyttö oli hetken istunut kasvot luokan etuosaan päin, takana istunut tyttö läpsäisi tätä olkapäähän, jotta saisi tämän huomion ja he voisivat jatkaa jutusteluaan. Seuraavassa kosketuksessa takana istunut tyttö kosketti nopeasti edessä istunutta tyttöä kynällä niskaan. Tämän jälkeen opettaja puuttui tyttöjen käyttäytymiseen siten, että siirsi taempana istunutta tyttöä istumaan vielä taemmaksi, jotta tytöt ryhtyisivät laskemaan tehtäviä ja koko luokan työrauha pysyisi hyvänä.

6.1.5 Luokka D, äidinkielen ja kirjallisuuden tunti

Luokan D äidinkielen ja kirjallisuuden tunti alkoi kun opettaja ja oppilaat tulivat välitunnilta luokkaan. Oppilaat menivät verkkaisesti omille paikoilleen ja tätä siirtymävaihetta kesti noin kuusi minuuttia ennen kuin opettaja pääsi aloittamaan tunnin. Tässä välissä opettaja oli käynyt jossakin muualla ja oppilaat olivat olleet hetken keskenään luokassa. He vaeltelivat luokassa ja juttelivat keskenään mutta eivät kuitenkaan riehuneet. Kun opettaja aloitti tunnin, hän antoi oppilaille ohjeeksi kirjoittaa kuvasta kirjoitelman siten, että kirjoitelmasta tehtiin ensin suunnitelma. Tätä tehtiin koko tunti ja siten koko tunti oli yksilötyöskentelyä. Opettaja istui ison osan tunnista oman pöytänsä takana, välillä tehden pöydän ääressä omia töitä ja välillä antaen oppilaille lisäohjeita. Välillä opettaja myös kiersi luokassa seuraamassa ja kommentoimassa oppilaiden työskentelyä. Tunnelma opitunnilla oli melko rauhallinen. Oppilaat juttelivat silloin tällöin lähellä istuvien luokkatovereidensa kanssa, mutta eivät pahasti häirinneet työrauhaa. Pari oppilasta myös liikkui tunnin aikana pois omilta pakoiltaan jutellakseen kavereidensa kanssa. Työrauha pysyi erityisen hyvänä tunnin alkupuolella ja oppilaat tuntuivat todella keskittyvän työskentelyyn. Tunnin loppupuolella oppilaat eivät keskittyneet enää kovin hyvin, ja puheensorinaa alkoi syntyä enemmän. Opettaja itsekin katkaisi työrauhan tunnin puolivälissä informoidakseen oppilaita lähestyvistä leirikoulusta. Tätä seurasi lyhyt luokan yhteinen keskustelu aiheesta, eikä sen jälkeen täydellistä työrauhaa ei enää saavutettu. Lopputunnilla opettaja myös luokassa kierrellessään antoi yleisiä ohjeita kaikille oppilaille kirjoitelman kirjoittamisesta ja näin osallistui itsekin hiljaisuuden rikkoutumiseen. Tunnin opettaja oli mies ja oppilaat istuivat pareittain rintamasuunta luokan etuosaa ja opettajan pöytää päin.

Taulukko 5. Luokan D kosketuskäyttäytyminen äidinkielen ja kirjallisuuden tunnilla.

Luokka D, äidinkielen ja kirjallisuuden tunti

<i>Aika videolla (mm.ss)</i>	<i>Kosketuksen toimijat</i>	<i>Millä – mihin kosketetaan</i>	<i>Kosketustapa</i>	<i>Kosketuksen luonne</i>
3.46	poika – tyttö	käsi – sormet	kiinni pitäminen	kaverillinen
5.25	tyttö – tyttö	käsi – hiukset	hipelöiminen	kaverillinen
34.48	tyttö – tyttö	molemmat kädet - kaulahuivi, olkapää	hipelöiminen	kaverillinen
41.31	miesopettaja – tyttö	käsi – käsi- varsi	nopea kosketaminen	ohjaava

Luokan D äidinkielen ja kirjallisuuden tunnilla havaittiin vain neljä kosketusta (taulukko 5). Kosketuksista kahdessa kosketuksen toimijoina oli kaksi tyttöoppilasta, yhdessä kaksi poikaa ja yhdessä miesopettaja ja tyttö. Oppilaiden väliset kosketukset olivat luonteeltaan kaverillisia, kun taas opettajan ja oppilaan välinen kosketus oli ohjaava.

Oppitunnin kaksi ensimmäistä kosketusta havaittiin tunnin alussa siirtymävaiheessa, kun oppilaat olivat menossa omille paikoilleen istumaan ja opettaja oli tällöin käymässä jossain muualla. Kosketuksista ensimmäinen tapahtui poika- ja tyttöoppilaan välillä. Tyttö istui omalla paikallaan, ja poika tuli hänen luokseen ja otti työn kädestä kiinni. Sitten poika alkoi vedellä ja taivutella tytön sormia samalla, kun kosketuksen toimijat kävivät jotakin keskustelua keskenään. Irrottaessaan kätensä tytön kädestä poika vielä liikutteli omia sormiaan, aivan kuin hän olisi halunnut demonstroida tytön sormilla samaa liikettä. Tyttöä ei tuntunut häiritsevän, että sormia väänneltiin, ja kosketus tulkittiin kaverilliseksi. Oppitunnin seuraavakin kosketus havaittiin vaiheessa, jossa oppitunti ei ollut varsinaisesti

vielä alkanut ja opettaja ei ollut paikalla luokassa. Eräs tyttö käveli luokan taakse toisen tytön luokse ja hipelöi tämän hiuksia samalla, kun tytöt juttelivat niitä näitä keskenään. Tämäkin kosketus tulkittiin kaverilliseksi, sillä näytti siltä, että tyttö halusi lähinnä antaa kaverilleen huomiota ja läheisyyttä kosketuksella.

Oppitunnin kaksi seuraavaa kosketusta havaittiin yksilötyöskentelyn vaiheessa, mutta ne tapahtuivat vasta aivan tunnin loppupuolella. Ensimmäisessä kosketuksessa tyttö, joka tunnin alussa oli koskettanut kaverinsa hiuksia, käveli taas luokan taakse kaverinsa pulpetin luo ja asettui polvilleen lattialle pulpetin viereen. Tällä kertaa tytön kaveri hipelöi polvillaan istuvan tytön kaulahuivia ja olkapäätä kaverillisesti. Tämän jälkeen tyttö jäi vielä oleskelemaan ja juttelemaan kaverinsa kanssa tämän paikan viereen ja oli siinä niin kauan, kunnes opettaja huomasi tilanteen ja käski tytön menemään takaisin omalle paikalleen jatkamaan kirjoittamista. Seuraavassa, ja samalla oppitunnin viimeisessä kosketuksessa, sama tyttö lähti jälleen vaeltamaan omalta paikaltaan luokan takaosaan ja jäi pelleilemään videokameran eteen. Tällöin opettaja käveli tytön ohi, kosketti tätä nopeasti käsivarteen ja sanoi tytölle ”Noni mee kirjottaa”. Tilanne tulkittiin ohjaavaksi, sillä näytti kuin opettaja olisi kosketuksellaan pyrkinyt ohjaamaan tytön takaisin omalle paikalleen.

6.1.6 Luokka E, äidinkielen ja kirjallisuuden tunti

Luokan E äidinkielen ja kirjallisuuden tunnin alkaessa oppilaat istuivat jo valmiiksi omilla paikoillaan kahden, kolmen tai neljän hengen ryhmissä. Tunnin piti miesopettaja. Tunnelmaltaan oppitunti oli rauhallinen ja jopa hiljainen. Tunnin alussa opettaja piti oppilaille pistokokeen partikkeleista. Tämän jälkeen opettaja ohjeisti oppilaita kirjoittamaan istumaryhmissä mainostekstejä, jotka sitten luettiin muille oppilaille ääneen. Kun muutama ryhmä oli esitellyt oman mainostekstinsä, siirryttiin tekemään tehtäviä kirjasta itsenäisesti. Tunnilla säilyi alusta loppuun hyvä työrauha, mitä edesauttoi mahdollisesti se, että iso osa tunnista kului niin pistokokeen tekoon kuin kirjan tehtävien tekemiseenkin. Kuitenkin myös ryhmätyötä tehdessä oppilaiden äänentaso pysyi matalana ja oppilaat tuntuivat keskittyvän tehtävään tosissaan. Opettajan toiminta myös vaikutti luokan käyttäytymiseen,

sillä esimerkiksi ohjeita antaessa opettaja huomautti oppilaille, jos joku puhui hänen päälleen, ja myös odotti, että on ihan hiljaista, ennen kuin jatkoi puhettaan.

Taulukko 6. Luokan E kosketuskäyttäytyminen äidinkielen ja kirjallisuuden tunnilla.

Luokka E, äidinkielen ja kirjallisuuden tunti

<i>Aika videolla (mm.ss)</i>	<i>Kosketuksen toimijat</i>	<i>Millä – mihin kosketetaan</i>	<i>Kosketustapa</i>	<i>Kosketuksen luonne</i>
6.15	poika – poika	käsi – olkapää	nopea koskettaminen	huomion kiinnitys
6.26	poika – poika	käsi – selkä	nopea koskettaminen	ohjaava
31.36	poika – poika	käsi – kylki	nopea koskettaminen	kiusoitteleva

Luokan E äidinkielen ja kirjallisuuden tunnilta havaittiin yhteensä vain kolme kosketusta (taulukko 6). Kaikissa havaituissa kosketuksissa kosketuksen toimijoina oli kaksi poikaoppilasta. Kolme havaittua kosketusta olivat luonteeltaan kaikki erilaisia: yksi oli huomion kiinnittävä, yksi ohjaava ja yksi kiusoitteleva.

Ensimmäinen tunnin kosketuksista tapahtui siirtymävaiheessa, kun oppilaat menivät pöytäryhmä kerrallaan palauttamaan koepapereitaan opettajalle. Luokan etuosassa istunut poika oli taitellut tunnin aikana paperilennokin ja halusi nähtävästi näyttää sitä luokkatoverilleen. Saadakseen luokkatoverinsa huomion poika kosketti tätä nopeasti olkapäähän. Samassa siirtymävaiheessa tapahtui toinenkin kosketus kahden pojan välillä. Eräs poika oli jo vienyt opettajalle oman koepaperinsa, ja kun hän meni takaisin omalle paikalleen, hän koski toista poikaa nopeasti selkään ohittaessaan tämän. Kosketus tulkittiin ohjaavaksi, sillä näytti kosketuksella ohjaavan poikaa pysymään paikoillaan jotta voisi ohittaa tämän. Oppitunnin viimeinen kosketus tapahtui aivan tunnin lopussa oppilaiden rynnähtessä välitunnille. Eräs poika halusi ohittaa toisen pojan luokasta ulos mentäessä ja juoksi tämän ohi koskettaen samalla luokkatoveriaan kyljestä. Tämä kosketus

tulkittiin kiusoittelevaksi, sillä ohittaminen ja siihen liittyvä kosketus näyttäytyivät vastapuolta hännävänä tekona.

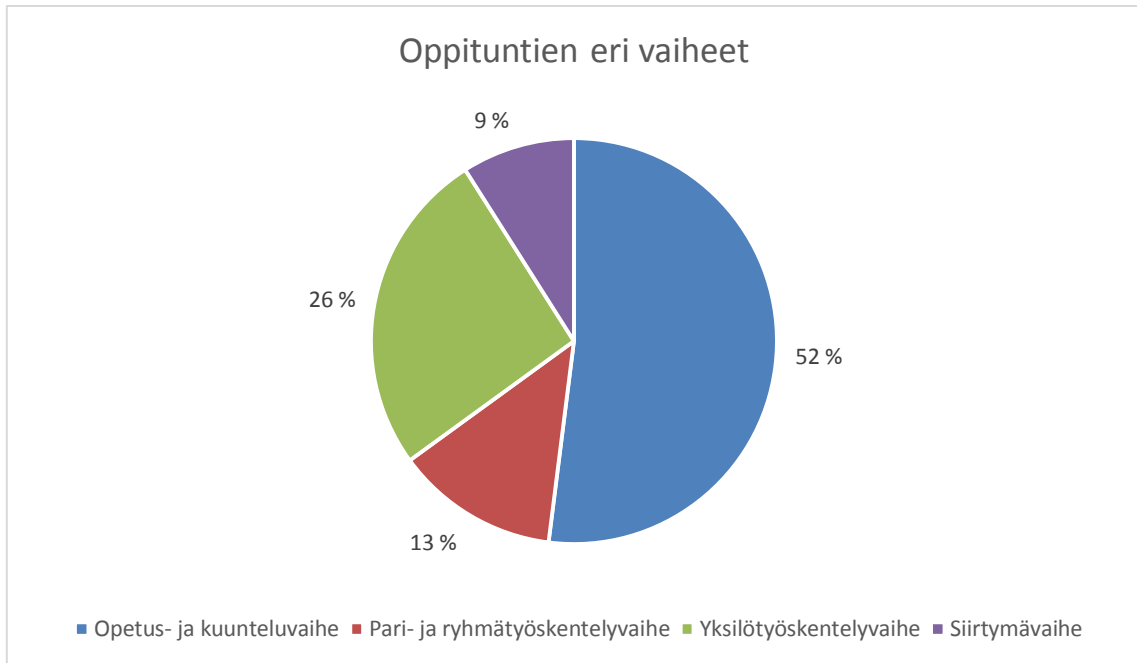
6.2 Tuloksien yhteenvetoa

Tässä alaluvussa esittelen tutkimustulosten yhteenvetoa tutkimuskysymyksittäin. Esitän tutkimustuloksia havainnollistavien kuvioiden avulla ja käsittelen yhdessä kaikkien luokkien havainnoituja kosketuksia. Analyysin yhteenvedossa tavoitteena on saada kokonaiskuva siitä, minkälaista kosketusta kuudensien luokkien vuorovaikutuksessa esiintyy ja ketkä ovat kosketustilanteiden toimijat.

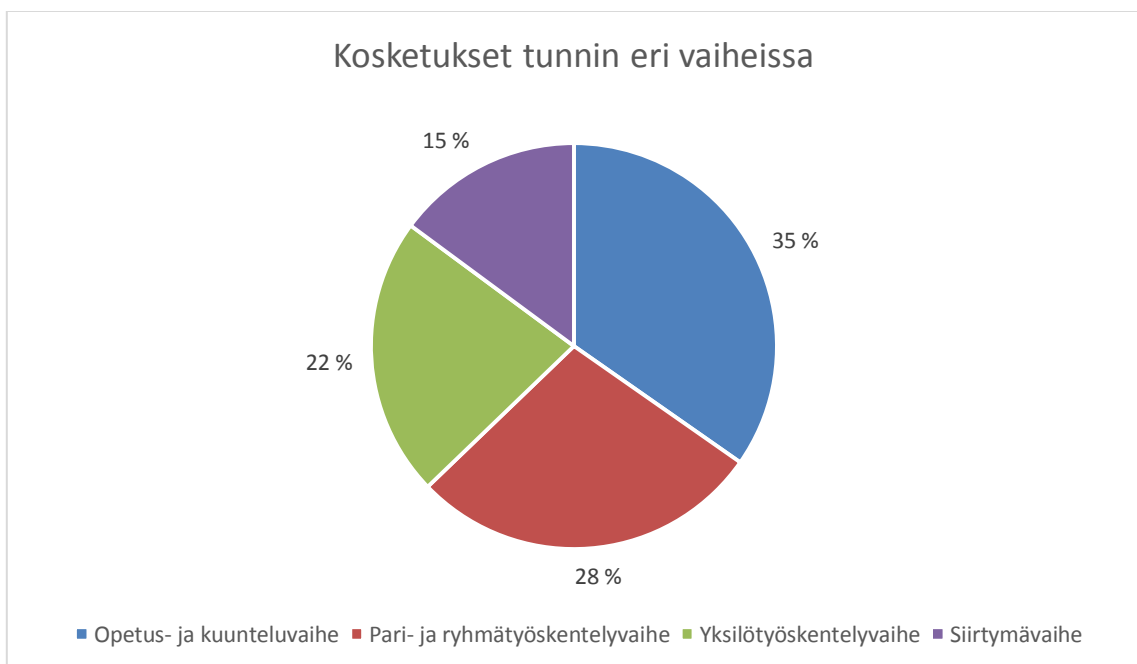
6.2.1 Kosketustilanteet

Havaittujen oppituntien vaiheista opetus- ja kuunteluvaihe oli hallitsevin. Kaikkien oppituntien yhteenlasketusta ajasta opetus- ja kuunteluvaiheen osuus oli 52 % eli noin puolet (kuvio 1). Myös kosketuksia havaittiin opetus- ja kuunteluvaiheessa eniten, yhteensä 35 % kaikista kosketuksista (kuvio 2). Toiseksi eniten, eli 28 % kosketuksista havaittiin pari- ja ryhmätyöskentelyvaiheessa, jonka osuus kaikkien tuntien ajasta oli vain 13 %. Eli pari- ja ryhmätyöskentelyvaiheessa kosketuksia tapahtui hyvin tiheään. Tämä saattaa selittyä sillä, että kyseisessä oppituntin vaiheessa työskentely oli yleensä vapaampaa ja oppilaiden keskinäinen vuorovaikutus oli tästä syystä vilkkaampaa. Kolmanneksi eniten eli 22 % kosketuksista tapahtui yksilötyöskentelyn vaiheessa, jonka osuus kaikista vaiheista oli 26 %. On kiinnostavaa, että vaikka yksilötyöskentelyvaiheita oli oppitunneissa ajallisesti enemmän kuin pari- ja ryhmätyöskentelyvaiheita, havaittiin niissä silti vähemmän kosketuksia. Tämä selittyy sillä, että yksilötyöskentelyvaiheessa oppilaat keskittyivät pääosin omaan tehtäviinsä, eivätkä niinkään kiinnittäneet huomiota luokkatovereihinsa. Siirtymävaiheiden osuus koko aineiston havaittujen oppituntien ajasta oli vain 9 %, mutta siitä huolimatta kosketuksia siirtymävaiheessa havaittiin 15 % kaikista kosketuksista. Tämä tarkoittaa yhteensä 18 kosketusta kaikista 120 havainnoidusta kosketuksesta. Siirtymävaiheita oli aineiston oppitunneissa ajallisesti siis vähiten, sillä siirtymävaihe on oppituntin lyhyt hetki, jolloin esimerkiksi siirrytään ripeästi omalle paikalle tai välitunnille tai haetaan jotakin tavaraa. Kuitenkin siirtymävaiheen melko vilkasta kosketuskäyttäytymistä

mahdollisesti selittää se, että oppilaat eivät silloin kaikki istuneet omilla paikoil-
laan vaan olivat liikkeessä, ja jutteleminen tai muu vuorovaikutus luokkatoveri-
den kanssa ei ollut tällöin kiellettyä.

Kuvio 1. Tuntien eri vaiheiden %-osuudet kaikkien tuntien yhteenlasketusta ajasta.

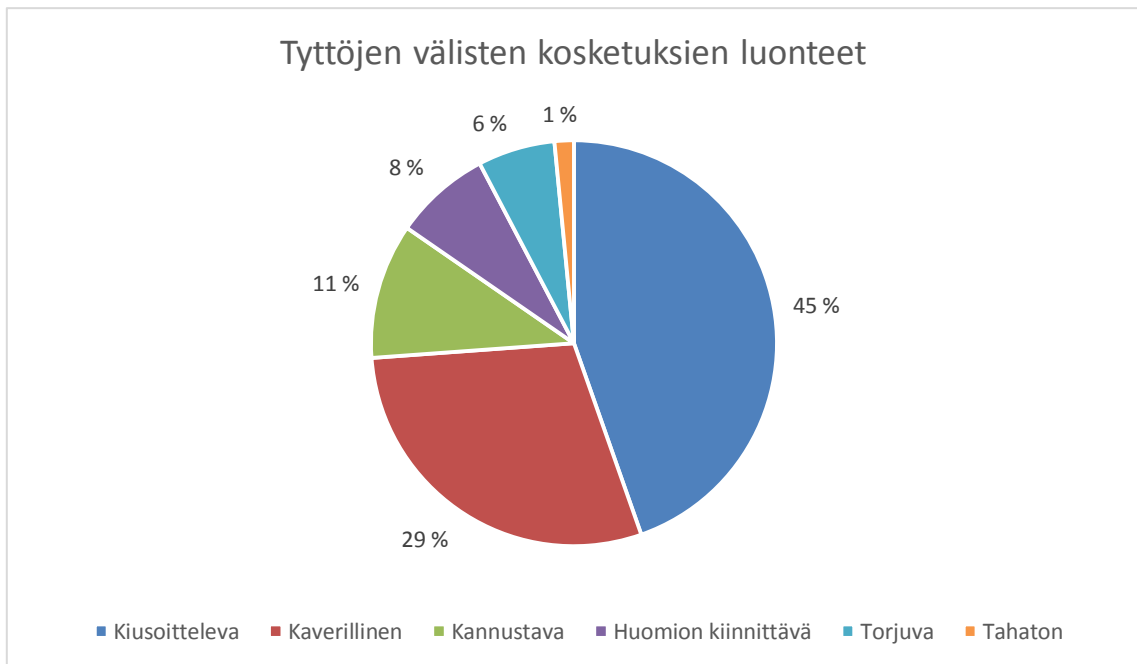

Kuvio 2. Kosketuksien %-osuudet kaikista kosketuksista oppituntien eri vaiheissa.

Aineiston valossa näyttää siltä, että opettajan läsnäolo vaikutti oppilaiden kosketusvuorovaikutukseen. Opetus- ja kuunteluvaiheissa opettaja oli yleensä luokan edessä puhumassa, toisinaan selin oppilaisiin päin, ja tällöin oppilaiden välillä tapahtui paljon kosketuksia. Yleensä yksilö- sekä pari- ja ryhmätyöskentelyn vaiheissa opettaja kierteli oppilaiden luona auttamassa, ja tällöin kosketuksia tapahtui niissä osin luokkahuonetta, jossa opettaja ei ollut. Muutamissa tilanteissa opettaja puuttui joko sanallisesti tai katseellaan oppilaiden välisiin kosketuksiin huomattavasti ne.

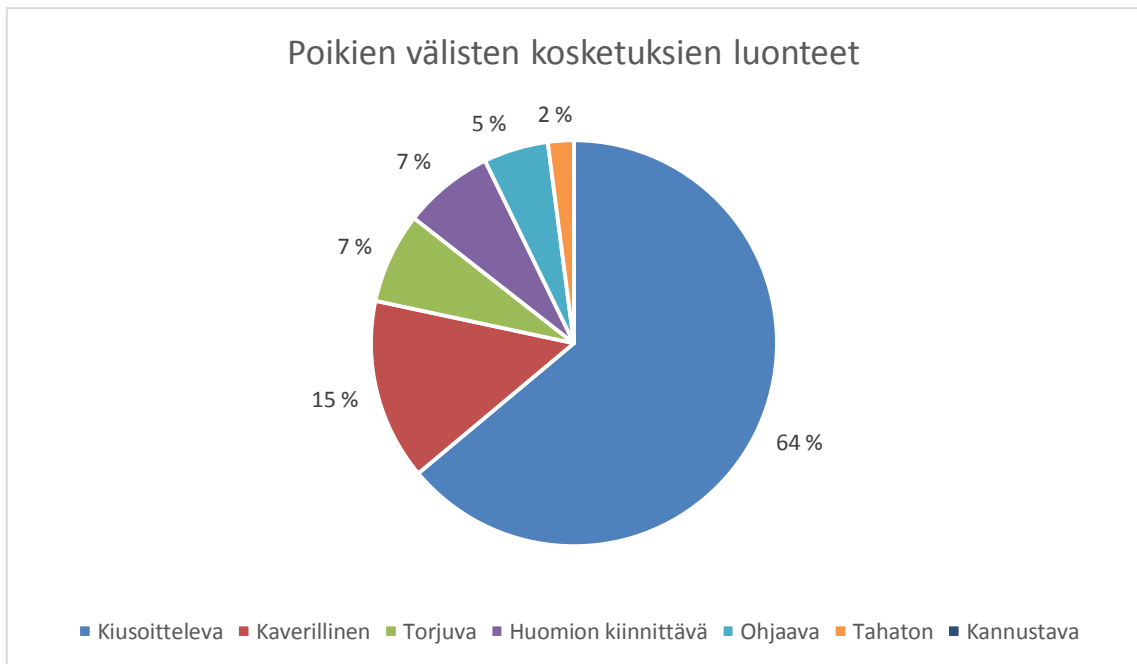
6.2.2 Kosketuksien luonteet

Kosketusten toimijoita tarkastellaan tarkemmin seuraavassa alaluvussa 6.2.3, mutta kosketuksien luonteita tarkastellessa on mielenkiintoista todeta, että aineistossa eniten kosketuksia havaittiin tyttöoppilaiden välillä (kuvio 5). Tyttöjen välisistä kosketuksista selvä enemmistö, lähes puolet (44 %) oli luonteeltaan kiusoittelevia (kuvio 3). Lähes kolmasosa (29 %) kosketuksista taas oli kaverillisia. Loput olivat kannustavia, huomion kiinnittäviä, torjuvia tai tahattomia. Luvussa 6.1 kuvailtuja tyttöjen välisiä kiusoittelevia kosketuksia olivat esimerkiksi kädestä kiinni pitämiset, kasvoihin koskettelu tai luokkakaverin iholle piirtäminen. Kaverillisia kosketuksia taas olivat esimerkiksi luokkakaverin pään silittäminen tai kylkeen nojautuminen.

Kuvio 3. Tyttöjen välisten kosketuksien luonteiden %-osuudet kaikista tyttöjen välisistä kosketuksista.

Poikien välisistä kosketuksista 64 % oli luonteeltaan kiusoittelevia, enemmistö kaikkien kosketuksien osuudesta on siis vielä selkeämpi kuin tyttöjen välisissä kosketuksissa (kuvio 4). Myös poikien kosketuksista seuraavaksi eniten havaittiin luonteeltaan kaverillisia kosketuksia, kuitenkin vain 15 % kaikista poikien välisistä kosketuksista. Loput havaitut kosketukset olivat torjuvia, huomion kiinnittäviä, ohjaavia, tahattomia tai kannustavia. Pojat koskettivat toisiaan siis usein provosoivasti, esimerkiksi luokkakaverista kiinnipitäminen tai muunlainen hännääminen koskettamalla toista oli poikien välisessä kosketuskäyttäytymisessä monta kertaa havaittavissa. Kyseisissä kiusoittelevissa kosketuksissa ei tuntunut olevan muuta motiivia kuin vastapuolen hännääminen ja siten mahdollisesti huomion saaminen.

Kuvio 4. Poikien välisten kosketuksien luonteiden %-osuudet kaikista poikien välisistä kosketuksista.

Tämän tutkielman aineistossa tyttöjen ja poikien kosketuskäyttäytyminen oli keskenään melko samanlaista. Esimerkiksi aiemmin kuvailtua tarkoitussetonta kiusoittelevaa ja kaverillista nujumista esiintyi kummankin sukupuolen vuorovaikutuksessa yhtä lailla. Joitakin eroja sukupuolten käyttäytymisessä oli kuitenkin myös havaittavissa. Esimerkiksi tytöt olivat keskenään enemmän vuorovaikutuksessa kuin pojat. Lisäksi tyttöjen kosketuskäyttäytyminen oli luonteeltaan pääosin kiusoittelevaa ja kaverillista. Pojat taas koskettivat toisiaan vahvasti kiusoittelevasti.

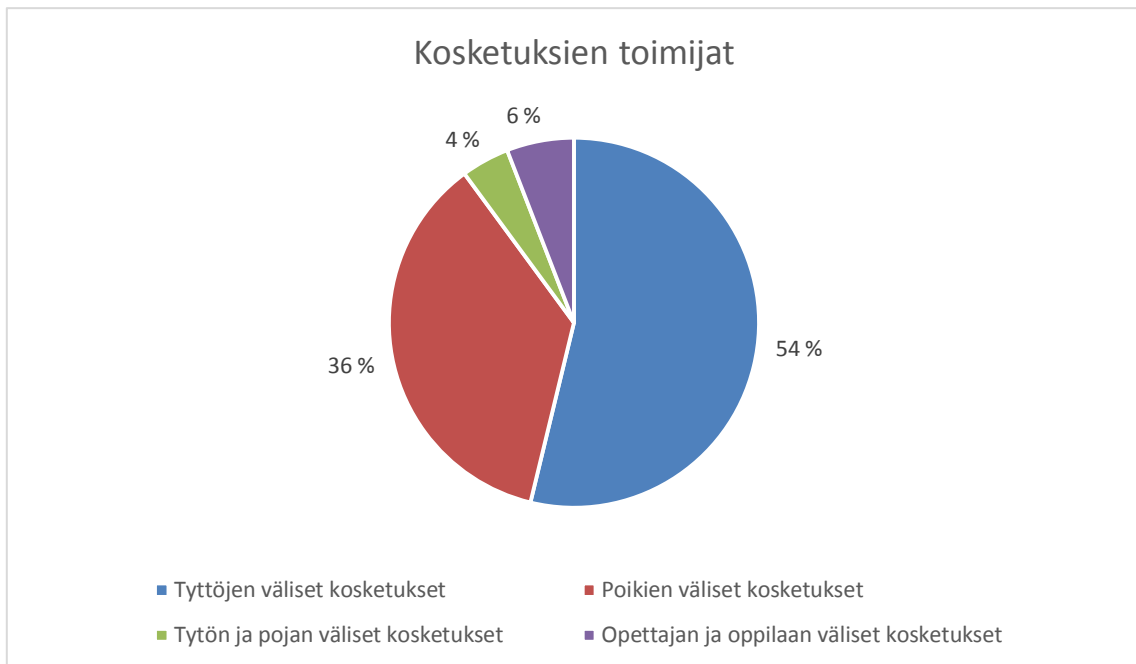
Vaikka luokkakavereiden tahallista provosointia kiusoittelevan muodossa havaittiin paljon, aineiston kosketuksista yksikään ei kuitenkaan näyttäytynyt kiusaamisena, väkivaltana eikä mikään aineistosta havaittu kosketus näyttänyt olevan erityisen epämiellyttävä kosketuksen kokijoille. Erityisesti koskettaminen näyttäytyi aineiston perusteella tapahtuvan oppilaiden välillä, joilla oli keskenään kaverilliset välit. Aineistossa näkyi eniten kosketuksia, joissa juuri vieruskaverit koskettivat toisiaan. Kosketukset näyttivät olevan osa oppilaiden keskinäistä vuorovaikutusta: juttuja kertoessa haettiin toisen huomio koskettamalla, oppitunnin tylsiä

hetkiä viihdytettiin keskinäisellä nujuamisella tai kaveria yritettiin provosoida koskettamalla tätä.

Koska opettajan tai avustajan ja oppilaan välisiä kosketuksia oli koko aineiston kosketuksista vain seitsemän kappaletta, niitä ei esitetä erikseen kuviossa. Opettajan tai avustajan ja oppilaan väliset kosketukset olivat luonteeltaan kannustavia (kolme kertaa), ohjaavia (kaksi kertaa), asiallinen (kerran) ja kaverillinen (kerran). Kahdella oppitunnilla ei havaittu aikuisen ja oppilaan välisiä kosketuksia lainkaan. Kannustavat kosketukset olivat olkapäähän taputus tai kättely oppitunnin aikana ja kosketuksia yhdisti se, että opettaja tai avustaja näytti kosketuksella osoittavan oppilaalle tämän toimineen hyvin. Yksi kättely tulkittiin myös asialliseksi, koska siinä aloitteen teki oppilas. Ohjaavissa kosketuksissa opettaja ohjasi joko oppilaan kättä tai koko oppilasta menemään tiettyyn suuntaan eli takaisin opiskelun pariin. Kaverillinen kosketus tapahtui oppilaan aloitteesta. Siinä oppilas halasi opettajaa kiittäen samalla tätä hyvästä arvosanasta. Opettaja ei vastannut mitenkään kosketukseen, mutta vastasi oppilaalle sanallisesti.

6.2.3 Kosketuksien toimijat

Aineiston kaikista kosketuksista yli puolet, eli noin 54 % tapahtui tyttöoppilaiden välillä, ja poikaoppilaiden välisiä kosketuksia oli kaikista kosketuksista reilu kolmasosa eli noin 36 %. Tyttöjen ja poikien välisten kosketuksien osuus kaikista kosketuksista taas oli noin 4 % ja opettajan ja oppilaan välisiä kosketuksia oli noin 6 % koko aineiston kosketuksista. Oppilaiden välisiä kosketuksia havaittiin siis ylivoimaisesti eniten ja niistä suurin osa kahden tyttöoppilaan välillä. (Kuvio 5) Enäkosken ja Routasalon (1998) tutkimuksessakin havaittiin, että tyttöjen välillä kosketusta tapahtuu enemmän kuin poikien välillä; Field (2014) totesi saman naisia ja miehiä tutkiessaan.

Kuvio 5. Kosketuksien toimijoiden %-osuudet kosketuksien kokonaismäärästä.

Kosketukset tapahtuivat pääosin vieruskavereiden tai muuten lähekkäin istuvien henkilöiden välillä. Kosketuskäyttäytyminen oli siis luonteva osa vuorovaikutusta ja aineistossa ei juurikaan ollut kosketuksia, joissa joku käveli luokan toiselta puolelta varta vasten koskettamaan toista. Monissa kosketustilanteissa ei ollut selkeästi erotettavissa, kumpi kosketuksen toimijoista teki aloitteen koskettamiseen, vaan kosketus tapahtui ikään kuin yhteisenä toimintana osana vuorovaikutusta. Joissain tilanteissa, erityisesti kosketustilanteissa jotka jatkuivat samojen henkilöiden välillä pidempään, oli tyypillistä, että yksi saattoi aloittaa koskettamisen, mutta toinen jatkoi. Siitä huolimatta tällöinkään ei ollut selkeästi erotettavissa, kuka toimijoista oli kosketuksen suhteen aktiivisin. Opettajan tai avustajan ja oppilaan välisissä seitsemässä kosketuksessa opettaja oli viidessä tilanteessa kosketuksen aloitteentekijä.

7 Luotettavuus

Tutkimuksen luotettavuutta parantaa se, että tutkija selostaa mahdollisimman tarkasti ja yksityiskohtaisesti tutkimuksen kulusta (Hirsjärvi ym., 2007). Tähän olen pyrkinyt esimerkiksi esittelemällä aineistona olleet videotallenteet, selostamalla videoiden purusta ja niiden analysointimenetelmästä. Tutkimuksen luotettavuuteen olen pyrkinyt vaikuttamaan sillä, että olen perustellut mahdollisimman hyvin tulosten esittelyssä tehdyt luokittelut, valinnat ja tulkinnat. Perustelun olen pyrkinyt esittämään siten, että kaikkien on mahdollista ne ymmärtää.

Tutkimusprosessia hankaloitti se, että videot oli kuvattu siten, että kaikkia oppilaita ei niissä näy ainakaan koko ajan. Joissain videoissa taas kuvakulma oli sellainen, että oppilaiden asettuminen osittain videokameran eteen saattoi estää joidenkin kosketuksien näkymisen. Jotkut kosketustilanteet olivat myös hyvin nopeita tai epämääräisiä, ja siksi niiden tulkitseminen oli hankalaa.

Videoinnin hyödyntämisessä tämän tyyppisessä tutkimuksessa on hyviä ja huonoja puolia. Videotallenteet ovat hyviä siitä, että niihin voi aina palata etsiessään vuorovaikutuksesta merkityksiä ja niitä voi kelata edestakaisin sekä pysäyttellä tarvittaessa. Videoitua vuorovaikutusta ei siis tarvitse käsitellä pelkästään muistin varassa. Tämän tutkielman aineistona olevat videot ovat myös alun perin kuvattu toiseen projektiin, joten tutkimukseen osallistuneilla henkilöillä ei ole ollut videointivaiheessa käsitystä siitä, että heidän kosketuskäyttämistään tarkkaillaan. Tämä on mahdollistanut sen, että videoilla näkyvät kosketukset ovat spontaaneja ja autenttisia.

Toisaalta videointi ihmisten käyttäytymistä tutkittaessa on pelkästään hyvä asia, sillä ihmiset eivät aina välttämättä käyttäydy luonnollisesti silloin kun he tietävät olevansa kuvaamisen kohteena. Tässäkin tutkimuksessa on käsitelty kosketukseen liittyvää paheksuttavuutta, ja etenkin opettajat tiedostavat oppilaan koskemiseen liittyvät riskit liian voimakkaista kurinpito-otteista seksuaalisen ahdistelijan leimaan. Vaikka tämän tutkimuksen opettajat eivät ole videoiden kuvaamisen

aikaan tienneet tämän tutkielma tavoitetta, he ovat silti saattaneet kamerasta tietoisina vähentää käyttäytymisestään arveluttavia osia, kuten oppilaisiin koskemisen. Tämä voi olla yksi syy siihen, miksi videotallenteilla näkyi niin vähän opettajan ja oppilaan välistä kosketusta. Itse alakouluissa paljon työskennelleenä olen nähnyt koskettamista opettajan oppilaankin välillä hyvinkin paljon, esimerkiksi tappelupukareiden irrottamisena tai harmistuneen oppilaan lohduttavana halauksena. Tällaisia tilanteita ei tämän tutkimuksen aineistoon päässyt.

8 Pohdintaa

Tämän tutkielman tarkoituksena oli saada tietoa siitä, minkälaista kosketusta kuudensien luokkien vuorovaikutuksessa esiintyy ja ketkä ovat kosketuksien toimijat. Tutkielman tuloksissa keskeistä oli, miten luonnollinen osa kosketus on osana kuudensien luokkien vuorovaikutusta. Kuudesluokkalaiset jutustelunsa lomassa osoittavat kaveruutta ja huomiota hellin kosketuksin tai leikkimielisesti kiu-soittelemalla. Tulokset ovat yhteneviä aiemman tutkimustiedon kanssa siinä, että tytöt koskettavat toisiaan enemmän kuin pojat toisiaan. (Vrt. Enäkoski & Routasalo, 1998; Field, 2014.) Lisäksi huomattiin, että kosketuksilla pääosin viestittiin yhteenkuuluvuutta tai läheisyyttä, samantyyppisiä asioita joita esimerkiksi Heslin (1974, Heslinin & Pattersonin, 1982, mukaan) tai Knapp & Hall (2002) kuvailivat kosketuksella voivan osoittaa. Myös Enäkosken ja Routasalon (1998) haastatteluissa peruskouluikäiset lapset kuvailivat osoittavansa kosketuksella ystävilleen läheisyyttä.

Aineiston oppitunneissa opettajan ja oppilaan välisiä kosketuksia havaittiin todella vähän. Monet tutkimukset ovat osoittaneet opettajien pelkäävän oppilaiden koskettamista väärinymmärryksien pelossa, mutta toisaalta tutkimuksien mukaan opettajat myös haluavat osoittaa kosketuksillaan lämpöä ja turvaa oppilaille. (Ks. Owen & Gillentine, 2011; Andrzejewski & Davis, 2007.) Opettajan ja oppilaiden välisten kosketuksien vähyys on sikäli hämmentävää, että itse luokanopettajan tehtävissä jo työskennellessäni olen havainnut aikuisen ja oppilaan välistä kosketusta tapahtuvan kouluissa paljon. Usein opettajat juurikin taputtavat oppilaita kannustavasti olkapäälle, silittävät itkevän oppilaan selkää lohduttavasti, ohjaavat käytävillä loruvia oppilaita välitunnille tai erottavat riitapukareita irti toisistaan. Luotettavuus-luvussa jo pohdinkin, että aineiston opettajat ovat saattaneet videokameroista tietoisina vähentää toiminnastaan esimerkiksi oppilaiden koskettamista.

Tutkielman tarkoituksena oli myös tuottaa uudenlaista ja positiivisempaa näkökulmaa koulussa tapahtuvaan fyysiseen vuorovaikutukseen liittyvään keskusteluun. Luvussa 2 käsittelen koskettamisen hyötyjä niin lapsen kehitykselle kuin

aikuistenkin hyvinvoinnille. Merkittäviä kosketuksen hyötyjä ovat esimerkiksi stressin ja ahdistuksen lievittäminen sekä läheisyyden ja yhteenkuuluvuuden osoittaminen toiselle ihmiselle. Kuten tutkielman aineiston kosketustilanteiden analyysistakin tulee ilmi, koskettaminen on osa luonnonmukaista kommunikointia siinä missä esimerkiksi puhe tai ilmeet. Lisäksi koulukontekstissa opettajan tuottamilla kosketuksilla on myös kasvatustehtäviä: esimerkiksi kannustavalla tai lohduttavalla olkapään taputtamisella opetetaan lapsille sosiaalisia taitoja ja luodaan kouluun myönteistä ilmapiiriä, jossa on turvallista oppia ja kasvaa (ks. Öhman & Quennerstedt, 2017).

Koskettamisen hyötyjen ollessa näin merkittäviä, voi olla vaikea ymmärtää joidenkin opettajien tai koulujen periaatetta, ettei oppilaisiin tulisi koskea ollenkaan. Voiko itse asiassa se, että opettaja ei koske oppilaisiin missään olosuhteissa, olla jopa haitallista lapsen kehitykselle? Toisaalta periaatteen voi ymmärtää hyvinkin: kenenkään opettajan toiveena ei varmasti ole joutua väärinymmärretyksi oppilasta koskiessa. Opetusalan eettisen neuvottelukunnan (2015) kannanotto on hyvä ohjeistus koskettamiseen koulussa: harkintaansa käyttämällä ja kosketuksen ilmiönä tiedostamalla opettajakin voi kosketuksella luoda kouluun turvallista ja positiivista ilmapiiriä.

Tämän tutkielman kosketukset tapahtuivat pääosin oppilaiden välillä, ja opettajan ja oppilaan välisiä kosketuksia ei paljon havaittu. Jatkotutkimuksena olisikin mielenkiintoista havainnoida juuri opettajan ja oppilaan välisiä kosketuksia luokkahuonevuorovaikutuksessa, ja tutkia, minkälaisia vuorovaikutustehtäviä opettajan kosketus oppilaaseen sisältää.

Lähteet

- Andrzejewski, C. & Davis, H. (2007). Human contact in the classroom: Exploring how teachers talk about and negotiate touching students. *Teaching and Teacher Education* 24, s. 779–794.
- Ardiel, E. & Rankin, C. (2010). The importance of touch in development. *Paediatrics & Child Health* 15, s. 153-156.
- Dibiase, R. & Gunnoe, J. (2004). Gender and culture differences in touching behavior. *The Journal of Social Psychology* 144, s. 49-62.
- Enäkoski, R. & Routasalo, P. (1998). *Kosketuksen voima*. Tampere: Tammer-Paino Oy.
- Field, T. (2014). *Touch*. Cambridge: The MIT Press.
- Guéguen, N. (2004). Nonverbal encouragement of participation in a course: the effect of touching. *Social Psychology of Education* 7, s. 89–98.
- Hall, E. (1969). *The hidden dimension*. New York: Garden City.
- Heslin, R. & Patterson, M. (1982). *Nonverbal behavior and social psychology*. New York: Plenum Press.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (2007). *Tutki ja kirjoita*. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.
- Hännikäinen, M. (2006). Yhteenkuuluvuuden tunne ja oppijoiden yhteisöksi kehittyminen. Teoksessa K. Karila, M. Alasuutari, M. Hännikäinen, A. R. Nummenmaa & H. Rasku-Puttonen (toim.) *Kasvatusvuorovaikutus* (s. 126–146) Tampere: Vastapaino.

Kinnunen, T. (2013). *Vahvat yksin, heikot silyityksin. Otteita suomalaisesta kosketuskulttuurista*. Juva: Bookwell Oy.

Knapp, M. & Hall, J. (2002). *Nonverbal communication in human interaction*. The United States of America: Thomson Learning, Inc.

Lastensuojelulaki 2007/417. Annettu Helsingissä 13.4.2007. Saatavissa <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>. Viitattu 3.4.2017.

Lehtinen, T. & Lehtinen, I. (2007). *Mikä mättää? Murrosiän muutokset kotona ja koulussa*. Helsinki: Edita Prima Oy.

Opetusalan eettinen neuvottelukunta (2.9.2015). Millainen fyysinen vuorovaikutus ja kosketus on sopivaa kouluympäristössä? Viitattu 16.1.2018. Saatavissa: <https://www.oaj.fi/cs/oaj/neuvottelukunnan%20julkaisut>

Owen, P. & Gillentine, J. (2011). Please touch the children: appropriate touch in the primary classroom. *Early Child Development* 6, s. 857-868.

Perusopetuslaki 1998/628. Annettu Helsingissä 21.8.1998. Saatavissa <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628#L7P29>. Viitattu 3.4.2017.

Ruben, B. & Stewart, L. (2006). *Communication and human behavior*. The United States of America: Pearson Education, Inc.

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. (2009). *Menetelmäopetuksen tietovaranto KvaliMOTV. Kvalitatiivisten menetelmien verkko-oppikirja. Yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston julkaisuja*. Tampere: Tampereen yliopisto.

Salovaara, R. & Honkonen, T. (2011). *Rakenna hyvä luokkahenki*. Porvoo: PS-kustannus.

Suomen perustuslaki 1999/731. Annettu Helsingissä 11.6.1999. Saatavissa <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>. Viitattu 3.4.2017.

Syrjälä, L., Ahonen, S., Syrjäläinen, E. & Saari, S. (1995). *Laadullisen tutkimuksen työtapoja*. Rauma: Kirjapaino West Point Oy.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2009). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Latvia: Livonia Print.

Öhman, M. & Quennerstedt, A. (2017). Questioning the no-touch discourse in physical education from a children's rights perspective. *Sport, Education and Society* 22, s. 305-320.